

Muqeddes Kitab

Tewrat 28-qisim

«Hoshiya»

© Muqeddes Kitab 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Uyghurche Kalam Terjimisi»

Tewrat 28-qisim

«Hoshiya»

(Hoshiya peyghemberning kitabi)

Kirish söz

Peyghember toghrisida

Biz Hoshiya peyghemberning atisining «Beeri» ikenlikini bilginimizdin sirt, uning arqa körünishi toghruluq héchqandaq melumatqa ige emesiz. U Israilning («shimاليy padishahliq» yaki «Efraim» depmu atilidu) shimاليy padishahliqida bésharet bergen. Uning bergen bezi bésharetliri Yehuda (jenubiy padishahliq) toghruluqtur.

Yézilghan waqit

Hoshiya Yehudaning töt padishahini we Israilning bir padishahini tilgha alidu, u mushu padishahlarning dewride bésharetlerni bergen. Hoshiyaning birinchi oghli tughulghanda, u Israildiki «Yehu sulalisi»ning axirlishishi, yeni «Yereboam (II)»ning ölümü toghruluq bésharet bergen. Shunga bilimizki, uning bésharetliri shu padishahning ölümidin az dégende bir yil ilgiri, yeni miladiyedin ilgiriki 754-yili bashlanghan. U az dégendimu yene 40 yilghiche, yeni miladiyedin ilgiriki 715-yilghiche dawamlıq bésharet bergen. Uning peyghemberlik xizmiti Israilning shimاليy qebililirining Asuriye impériyesi teripidin sürgün qilinishi, démek Israilning eng axirqi alte padishahliqining qalaymiqan dewrigiche yetken. Biraq u padishahliqning bu alte padishahidin héchqaysisining ismini tilgha alghuchiliqi yoq dep qarighan bolsa kérek. U Amos, Mikah hem Yeshaya peyghember bilen zamandash idi; Amosqa oxshash uning bésharetlirimu shimاليy padishahliqqa qaritilghan. Hoshiya peyghember Amosning bezi sözlirini neqil keltüridu.

Téma

Bala waqtimizda chonglarning dunyasi bizge bek ghelite we sirliq tuyulatti. Hemmide ular belgilimilerni békitetti — bu némidégen zor küch-hoquq-he! Ularning yene pul-dunyasi bar (ularda choqum pul bar dep oylayttuq) — «Bu némidégen zor erkinlik-he! Ular némishqa bu pulni oynashqa xejlimeydighandu?!» dep oylattuq. Eger bizde shunche küch-hoquq, shunche keng erkinlik bolghan bolsa, biz balilar néme ishlarni qilattuqkin tang!

Biz chong bolghandin kéyin, ishlarning hazir özimizning balilirimizgha körüngendek unche addiy bolmaydighanliqini bilimiz. «Küch-hoquq» séhirlik bir enggüshter emes. Biraq bizning Xuda toghruluq bolghan oy-pikrimiz balilarche addiy bolushi mumkin — «Xuda shunche zor küch-hoquqqa ige, uningda xalighanche ishliteleydighan shunche bayliq-erkinlik barghu,... eger Xuda derweqe «Hemmige Qadir», shuningdek «Hemmidin méhriban» bolsa, u némishqa rezillikni dunyadin biraqla élip tashlimaydu? Némishqa hemme ademni biraqla «durus» qiliwetmeydu...?». ».

«Hoshiya»

Hoshiya peyghember bizge bu mesilining yene bir teripini — yeni, Xudaning teripini — bizge échip béridu. Xuda Hoshiya arqiliq bizge bextsiz bir ailini tonushturidu. Bu aile peqet bextsiz bolupla qalmay, belki éghir mesilige duch kelgen bir aile — Xudaning Öz ailisidir. Xuda Özini mushu mesililik ailidiki héchkim sürüshtürüşke pétinalmaydighan mustebitke, yaki özini intayin sóyidighan bala-chaqiliri bar bir atigha emes, belki ayali tashlap ketken bir erge, öz öyide turup yatteq bolup qalghan, baliliri tézla halaketke mangidighan bir atigha oxshatidu.

Emdi mushundaq ehwalda Xudaning «Hemmige qadir» bolushining we uning qaltis tedbirlirining néme roli bolsun? Bundaq ailidiki mesilige «passip chidash» toghra amal emes, buningdin héch netije chiqmaydu, elwette. Biraq zor küch-hoquqini körsitidighan «zorluq» taktikalarimu toghra amal emes. Mushundaq qorqutushning netijisi ayalning «dédektek» titrishi, balilarning dehshet-qorqunchdin béshini ichige tiqiwélishi bolidu, xalas. Mundaq qorqunch ichide turghan nikah we aile tolimu muhebbetsiz we ehmiyetsizdur. Er-ayalliq we ata-baliliq munasiwetler mushundaq buzulghan bolsa uni tézla eslige keltürüşke amal yoqtur — hetta «Hemmige qadir» üçünmu shundaqtur. Oylimighan yerdin, Hoshiyadek éghir-bésiq bir peyghemberge Xuda tosattin mundaq deydu: «**Barghin, pahishe ayalni öz emringge alghin**» — chünki (qisqartip élini) «Men özüm siler Israil bilen wediliship ehdileshkinimde, Menmu del shuninggha oxshash bir ishni qilghan». Shuning bilen Xudaning bu derd-elemlik ishliri Hoshiyada eynen réalliqqa aylandurulidu (1-bab, 2-ayet).

Biz oylaymizki, Hoshiyaning könglide bu bichare ala köngül ayal Gomerge nisbeten alliqachan birxil muhebbet peyda bolghan bolsa kérek (muhebbet yolliri intayin sirliqtur) biraq Xuda bashtin bashlap uninggha Gomerning qandaq ikenlikini körsetkenidi — shunga Hoshiya choquq deslepte bu nikahgha nisbeten: «Nikahimiz ongushluq bolmaydu» dep oylighanidi. Gomer suyuq, alaköngül bir ayal, u he dégendila Hoshiyani tashlap kétishi mumkin idi. Ular aile qurushqa bashlidi; u Hoshiyadin bir oghul tughdi. Kéyin yene ikki bala tughuldi — ular Hoshiyaning emes idi. Gomer derweqe uni tashlap ketti, Hoshiyani reswa qildi — biraq uzun ötmey Gomer özinimu reswa qildi; chünki uning ashnisi özige oxshash erzimes we insapsiz bir kishi bolup chiqti. Uzun ötmey Gomer uning burnidin yétilep mangidighan bir quli we mehbusi bolup qaldi. Gomer öyge qaytishnimu oylamaytti; qaytish imkaniyitinimu qet'iy yoq, dep oylighan bolushi mumkin idi. Kéyin uni izdep barghini yenila uning éri Hoshiya boldi; Hoshiya uning könglini élip uni öyge qaytishqa ishendürüshi kérek bolupla qalmay, u yene Gomerni qulluqtin sétiwélishi kérek idi. Bu uning üçün asan emes idi; u heqning bir qismini pulda, bir qismini tawarda tölidi. Bu peqet bir «qayturuwélish sodisi» emes idi; chünki Xuda uninggha: «**Barghin, yene ashnisi teripidin söyülgen we zinaxor bir ayalni söygin; Men Perwerdigarning Israilgha (gerche ular yat ilahlar teripige ötüp ketken bolsimu) körsetken söygüsidek uni söygin**» (3:1)

Bundaq «üch bulungluq muhebbet»ni hel qilishta biz «küch-hoquq»ning yaki zorluqning az ishliitilgenlikini körimiz; chünki «küch-hoquq»ning özi yalghuz héchnimini hel qilalmaydu. Buning ornida azab-oqubet, iza-ahanet, sewr-taqetlik kütüş, yüz turane sözlishish, yélinip-yalwurushla axirida bir-birige qaytidin baghlinishni élip kélidu. Xuda insangha erkinlik we tallash yolini teqdim qilghandin kéyin U Özimu mushu erkinlikni héchqachan depsende qilip baqqan emes.

Munasiwetlerni eslige keltürüşkimu bedel tölesh kérek; eng éghir bedel pul emes, belki ret qilishqa yaki «kona ziddiyetke tégish»tin chiqqan xapiliqqa tewekkul qilish,

«Hoshiya»

uqushmasliqlarni asta-asta yoqitish, munasiwetning dawamlashishiga we téximu güllinishige axirgiche bel baghlashtin ibarettur. «**Men uni Özümge bend qilimen ...Men uning könglige sözleymen...**» — deydu Xuda, we: «**Men séni ebedil'ebed Özümge baghlaymen**» (2:14, 19). Hoshiya ayaligha özining bashqilar bilen bille bolmaydighanliqini, Gomerningmu bashqilar bilen bolmasliqini éytidu: — «**Men uninggha «Sen men üçün uzun künler kütisen; sen pahishilik qilmaysen, sen bashqa erningki bolmaysen; menmu sen üçün oxshashla kütimen» — dédim**» (3:2-3).

Mana bu aldinqi üç babning hékayisi we kitabning birinchi qismi. Ikkinchi qismi Hoshiya peyghemberning herqaysi yerde we sorunda yetküzgen bir qatar ayrim-ayrim xewer-bésharetliridin terkiib tapqan bolushi mumkin (yene on bir bab). Mushu yerde dégümüz kéliduki, Hoshiyaning nikahidiki chongqur azab we derd-elemliri uning könglini Xudadin kelgen xewerlerni qobul qilishqa teyyarlighan. Shuning bilen u shu xewerlerdiki küchlük qizghinliq, ötünüş, agahlandurush we chongqur derdlerni awwal chüshinishke, andin yetküzüshke layiq qoral bolup chiqti. Peyghemberler hergiz «kechlik xewer diktör»i yaki Xudaning «mikrofon»i emes. Xuda öz xelqige köyünidighan ademlerni ishlitidu; ular éytqan ular özlirining ish-heriqetliri ularning yetküzidighan Xudaning söz-kalamining köp tereplerde jismani bir ipadisi bolidu; démek, ular özliri shu söz-kalam bilen «bir bolidu».

Bu jehettin we bashqa köp jehetlerdin éytqanda, Xudaning Tewrattiki peyghemberlerning xizmetliri arqliq körsetken axirqi, shundaqla eng ulugh meqsiti bolsa Mesih Eysaning dunyagha kélishige teyyarliq körüshstin ibaret idi. Mesih Eysaning Özi «Xudaning Sözi» «Kalam» dep atilidu. Démek, Uning Özi Xudaning bizge yetküzmekchi bolghan xush xewiridur. Injilda: «**Kalam insan boldi hem arimizda makanlashti; we biz Uning shan-sheripige qariduq — u shan-sherep bolsa, Atining yénidin kelgen, méhir-shepqet we heqiqetke tolghan birdinbir yégane Oghliningkidur**» — dep xatirilengen.

«Hoshiya peyghember» kitabigha qaytip kelsek, biz uning bésharetliridin shuni chüshinip yétimizki, Xuda, Xudaning Öz xelqi Israil we Israilning könglini azdurmaqchi bolghan «Xudaning reqibliri» (yeni herxil butlar) arisidiki munasiwet addiy bir «üch burjeklik» munasiwet emes, belki «köp tereplik» munasiwetdur; Israilning köngli köp terepke tartidu: —

- (1) Herxil butlarga, bolupmu «Baal»larga choqunush; (bu choqunush Xudagha wapasizliq bolup, rohiy jehette pahishilik hésablinidu);
- (2) Chiriklik; kahinlarning öz imtiyazlirini öz menpeetige ishlitishi;
- (3) Xudagha tayanmay, bashqa butperes eller bilen ittipaqlashish;
- (4) Herxil zulum-zorawanliq we zinaxorluq;

Buninggha qarita Xudaning inkasi: «Meyli, ular qurup ketsun» dégen bolsa adil bolatti. Biraq U Israil bilen Musa arqliq ehde tüzgenidi; er öz ayaligha ehde tüzgendek, U ulargha nisbeten herdaim ehdiside turghuchi Xudadur. U ötünidu, ökünidu, agahlanduridu, ularning ishlarigha zor küchi bilen qol salidu, Öz hökümlirini körsitidu; biz köp qétimlap jaza élip kélidighan axirqi söz hazir éytilip boldi, dep oylaymiz, andin Xuda yenila ulargha rehim-shepqet, towa qilish pursitini tutup turidu.

Öz jemiyyitimizde körülgen qalaymiqanchiliqqa qarita tedbir qollinishta mundaq üç xil pikir éqimi bar: Biri: — «Temkin bolayli» «Biz arilashmisaqchu, bu unsurlar öz béshini yeydu, öz paltisi bilen öz putini chapidu». Yene biri: «Qattiq qolluq bolmisaq bolmaydu — téximu ching tüzüm, téximu küchlük terbiye, téximu qattiq jazalar kérek» — deydu. Üchinchi bir éqim:

«Hoshiya»

«Rehimdil bolayli — biz yoldin chiqqanlarga mulayimlik, rehimdillik k rsitishimiz k rek. Xeqlarning wijdanigha s z qilishimiz k rek» — deydu. Bu tedbirlerdin biri yekke-y gane ishlitilse, hergizmu kupaye qilmaydu, shuningdek anarxizm-h k metsizlikke, ichki urushqa yaki mushtumzorluqqa chong bir yochuqni qalduridu. Qarighanda bu  ch yaki uningdinmu k p tedbirdin bolghan bir yughurulmini ishqa s lish k rek; bu murekkep bir mesile  ch n murekkep bir xil amal h sabl n du.

Xuda Hoshiya arqiliq  zini «temkin» k rsitidu: «**U  zini tartip ulardin yiraqlashti**» (5:6), «**Efraim butlarga chaplashti; uning bilen h chkimning kari bolmisun!**» (4:17), «**Ular shamal t righan, emdi qara quyunni oridu**» (8:7); U yene  zini «qattiq qolluq» k rsitidu: «**Men Efraimga shirdek bolimen**», «**U ular (Israil)ning qebihliklerini  sige kelt r du, ularning gunahlarini jazalaydu**» (5:14, 9:9); shuningdek bolupmu  zining «mulayim, rehimdil»liqini ipadileydu: — «**Men qandaqmu s ni tashlap qoyimen, i Efraim?**», «**Men ularni «arqigha ch kinishliridin» saqaytimen**» (8:11, 14:4). D mek, Xudaning rehimdil m hri-shep etlirini k rsitish jehette peyghemberler arisidin Hoshiyaning aldida turidighini yoq. Hoshiya we Gomerning axirqi ehwali qandaq boldi? U bu h kayining ayighini  ytmaydu; Hoshiyaning k ng l b lidighini  zi toghruluq emes, belki Xuda toghruluq xewerni bizge yetk z sh tin ibaret. Biraq Xudaning Israil bilen bolghan munasiwiti axir b rip (axirqi babta) Israilning chin dilidin towa qilip  z y nigha qaytishi bilen axirlashqandek, Hoshiyaning Gomer bilen bolghan munasiwiti oxshashla bextlik axirlashqan dep  mid qilishqa p tinalaymiz. Biz «qoshumche s z»imizde yene Israilning k lechiki  stide azraq toxtilimiz.

Israilar Xudani we Uning  t n shlirini  zidin n ri qilish  ch n t ximu k p «diniy» paaliyetlirini awutqan. U daim: «**Biz t ximu k p qurbanliqlarni  lip k limiz**» dep oylaydu. Xuda ular toghrisida: «**Ular qurbanliqlargha amraq**» — deydu. «**Ular qoy padiliri we kala padilirini  lip Perwerdigarni izdeshke baridu**» — biraq Uni izdep t pish yoli u emes. Bular peqet nersilerla, xalas — Xuda adamlarni xalaydu — yeni chin k nglidin towa qilghan,  zlrini Xudagha b ghishlighan, p t nley we mengg   ziningki bolghan adamlarni xalaydu. Kitabdiki barliq qattiq tenqidler, kinayilik teswirleshler, qorqunchluq b sharetler we jiddiy  t n shler del mushu meqsetni k zde tutidu. Kitab bu derd-elemlerning eng axirqi m wisi bilen axirlashidu; Xudaning Israil bilen bolghan bu bextsiz nikahi, Hoshiyaningki dek jiddiychilik we asiqliq bilen emes, belki aramxudaliq, xatirjemlik, xushalliq bilen tolghan bir nikah bolidu. Xudaning Israil bilen nikah munasiwetidiki «zimistan qish»  t p, g ller berq urup ch ch kligen bahar pesli hamani y tip k lidu. Xudaning  zige sadiq bolghan ayali Israil axirda  z y nida turidu!

«Baal»lar toghruluq

«Baal» toghruluq azraq ch sh nd r p  teyli. «Baal», «er» ( rim) we «xojayin» d gen menide bolup, eslide Xudani teswirleshke ish litilidighan s z idi. Qedimki waqitlarda Israilardin isimliri «Baal» d gen s zni  z ichige  lip qoyulghan isimlar bar idi. Shu chaghta bu s z toghra menide ish litilgenidi. Biraq Israilning etrapidiki ellerning k pinchisi bu s zni  z butlirini teswirlesh  ch n ish letken. Shunga Israil butpereslikke aldinip ketkende: «Mana, «Baal», yeni Xudayimiz» d gen. Yat eller  ch n «Baal» mol hosulgha we mallirining yaxshi nesill nd r l shige kapa tchi bolghan. Uni bu ishlargha obdan s lish  ch n ular uning qurbangahining y nida mexsus «Baal»gha atighan pahishe ayallar bilen yatatti; «Baal» bu

«Hoshiya»

ishlarni körgende «öz wezipisini ésige élish kérek idi». Uning üstige «Baal» «telep qilghan qurbanliqlar» peqet qoy-kalila emes, yene insanlar bolatti. «Baal» adette mozay yaki buqa sheklide yasilatti.

Terjimimizde biz Tewratshunaslarning tetqiqatiridin, bolupmu Yehudi alim «Doktor Arnold Fruxténbaum», amérikilik alim «Proféssor Dawut Xubbard» we engilyeliq alim «Dérík Kidnér»larning eserliridin paydilanduq. Mezkur «kirish söz»de biz Kidnér ependimning «kirish söz»idin köp sözlerni neqil keltürduq.

Mezmun: —

- 1-3-bablar: Mesililerge tolghan bir aile
4-14-bablar: Hoshiya peyghember Israilgha yetküzgen birnechche xewer-bésharetler.

Hoshiya

1-qisim

Hoshiya peyghemberning pahishe bir ayalni öz emrige élishi

1 ¹Perwerdigarning kalami — Uzziya, Yotam, Ahaz we Hezekiyalar Yehudagha, Yoashning oghli Yeroboam Israilgha padishah bolghan waqitlarda, kalam Beerining oghli Hoshiyagha keldi; ²Perwerdigarning Hoshiya arqiliq kelgen sözining bashlinishi —

Perwerdigar Hoshiyagha: «Barghin, pahishilikke bérilgen bir ayalni emringge alghin, pahishilik bolghan balilarni öz qolunggha alghin; chunki zémin Perwerdigardin waz kéchip pahishilikke pütünley bérildi» dédi. ³Shuning bilen u bérıp Diblaimning qizi Gomerni emrige aldi; ayal uningdin hamilidar bolup bir oghul tughdı.

⁴Perwerdigar uninggha: «Uning ismini «Yizreel» dep qoyghin; chunki yene azghina waqıt ötkende, Men «Yizreel»ning qénining intiqamini Yehuning jemeti üstige qoyimen we Israil jemetine padishahliqigha xatime bérimen.» ⁵We shu künide emelge ashuruliduki, Men Israilning oqyasini Yizreel jilghisida sundiriwétimen».

⁶Gomer yene hamilidar bolup, qiz tughdı. Perwerdigar Hoshiyagha: «Uning ismini «Lo-ruhamah» dep qoyghin; chunki Men Israil jemetege ikkinchi rehim qilmaymen, ularni qet'iy kechürüm qilmaymen; ⁷Biraq Yehuda jemetege rehim qilimen we ularning Xudasi bolghan Perwerdigar arqiliq ularni qutquzimen; ularni oqyasiz, qilichsiz, jengsiz, atlarsiz we atliq eskersiz qutquzimen» — dédi.

1:1 «Yoashning oghli Yeroboam Israilgha padishah bolghan waqitlarda...» — «Israil» bu kitapta adette Israilning «shimaliy padishahliq»ni kórsitidu. Hoshiyaning besharetirining köpinchisi «shimaliy padishahliq» toghruluqtur. Bezi waqitlarda «Israil» toluq on ikki qebile (jümlidin Yehuda)ni ichige alidu. Mundaq ehwalda biz buni küchimizning bariche izahlap qoyimiz.

—Bu kitapta Israilning Yeroboamdin keyinki padishahlari tilgha élinmighan. Peyghember belkim ularni tilgha alghuchiligi yoq dep qarighan bolushi mumkin.

1:2 «Barghin, pahishilikke bérilgen bir ayalni emringge alghin, pahishilik bolghan balilarni öz qolunggha alghin» — balilar téxi tughulmighanidi. Biraq uning keyin tughulghan üç balisidin ikkisi Gomerning pahishilikidin bolghan.

1:4 «Uning ismini «Yizreel» dep qoyghin» — «Yizreel» «Xuda térighan» yaki «Xudaning térighini» dégen menide, we yene «Xuda tarqitidu» dégen menide.

—Israilning shimaliy teripidiki «Yizreel» dégen jilghida dehshtlik bir qirghinchilik bolghan. Yehu isimlik bir serdar Israilning shu waqittiki padishahi Yehoramni we ordidikilerni, jümlidin rezil xanish Yezebelni óltürüwetti. Bu ishlar Xudaning Yehoram üstige bolghan jazasi bolghini bilen, Yehu uchigha chiqqan qanxor adem bolup, Xuda uninggha tapshurghan jazaliq wezipisidin halqip nurghun gunahsiz adamlarnimu óltürüwetti. Gerche bu ish 100 yil ilgiri bolghan bolsimu, Israil uning gunahliqini étirap qilip baqmighan (Tewrat, «Padishahlar» 9-10-bab). «Yizreel» jilghisi Gidéon hakim bolghan waqıtta Israilning shanliq bir ghelebisining soruni idi («Hak.» 6-7-bab), bu jay Yehuning waqıtta qirghin soruni bolghan, kelgüsude Israilning chong meghlubiyitining soruni bolidu.

1:5 «Men Israilning oqyasini Yizreel jilghisida sundiriwétimen» — Asuriye impériyesi miladiyedin ilgiriki 733-yili Israilning shimaliy rayonlirigha bésip kirip, Yizreel jilghisini ishghal qilip, barliq shimalliqlarni, jümlidin Gilead we Galiliyeliklerni esirge chüshürüp élip ketti. Shu weqeler bilen Israilning herbiy küchi («oqyasi») sunduruwétildi.

1:6 «Gomer yene hamilidar bolup, qiz tughdı. Perwerdigar Hoshiyagha: «Uning ismini «Lo-ruhamah» dep qoyghin...» dédi — «Lo-ruhamah» «rehim qilinmighan (qiz)» dégen menide.

—«Gomer yene hamilidar bolup, qiz tughdı». Bu ayyette 3-ayettikige oxshash «uningin ... tughdı» dégen bir ibare bolmighachqa «Lo-ruhamah» Hoshiyaning öz balisi emes idi.

1:7 «Biraq Yehuda jemetege rehim qilimen we ularning Xudasi bolghan Perwerdigar arqiliq ularni qutquzimen; ularni oqyasiz, qilichsiz, jengsiz, atlarsiz we atliq eskersiz qutquzimen» — bu besharet belkim Asuriye impériyesining qoshunining Yehudagha tajawuz qilidighanliqi we shundaq bolsimu Perwerdigarning Perishtisining wasitisi bilen Asuriyeni (derweqe héch jeng bolmayla) yoqitidighanliqini kórsitidu (miladiyedin ilgiriki 702-yili). Bu ayyetning qiziq bir yeri shuki, Perwerdigar «Perwerdigar arqiliq» bu ishini qilidu. Démek «Perwerdigarning Perishtisi»ning Özini Xuda déyishke bolidu. Bashqa yerde söhbetleshkinimizdek, ishinimizki «Perwerdigarning Perishtisi» del Xudaning «Kalami»

⁸ Gomer Lo-ruhamahni emchehtin ayriqhandin kéyin yene hamilidar bolup oghul tughdi; ⁹ Reb: «Uning ismini: «Lo-ammi» dep qoyghin; chünki siler Méning xelqim emes we Men silerge Perwerdigar bolmaymen» dédi.

Hoshiya Israilning axirqi zamandiki bexti toghruluq bésharet béridu

¹⁰ — Biraq Israilning balilirining sani dengizdiki qumdek bolup, uni ölçigili yaki sanighili bolmaydu; «Siler méning xelqim emessiler» déyilgen jayda shu emelge ashuruliduki, ulargha: «Siler tirik Tengrining oghulliri!» — déyilidu. ¹¹ Israil baliliri we Yehuda baliliri birge yighilidu, özlrige birla bashni tikleydu we turghan zémindin chiqidu; chünki «Yizreelning küni» ulughdur! Aka-ukiliringlarga «Ammi! (Méning xelqim!)» we singilliringlarga «Ruhamah! (rehim qilighan!)» — denglar!.

Israilgha qilinghan terbiyilik jaza — Xudaning sözining dawami

2¹⁻² — Ananglarga dewayimni yetküzüp, uning bilen dewalishnglar; chünki u Méning ayalim emes we Men uning éri emes; u pahishilik turqini chirayidin, zinaxorluq haletlirini köksining arisidin yaqatsun!.

³ Bolmisa, Men uni qip-yalingach qilip qoyimen, tughulghan künidikidek anidin tughma qilip qoyimen;

Men uni xuddi chöl-bayawangha oxshash qilimen,

Uni bir qaghjiraq yerge aylandurimen,

Uni ussuzluq bilen öltürimen;

⁴ Uning balilirigha rehim qilmaymen,

Chünki ular pahishiliklerden törelgen balilardur.

⁵ Chünki ularning anisi pahishilik qilghan,

Ular ni qarnida kötürgüchi nomussizliq qilghan;

Chünki u: «Men manga nan we süyümni, yung we kanapimni, zeytun méyim we ichimlik-sharablimni teminligüchi ashnilirimgha intilip ularni qoghlisimen» — dédi.

⁶ — Shunga mana, Men yolungni tiken-jighanliqlar bilen chitlap qorshwalimen,

Israilning etrapini tam bilen tosimen, u chighir yollarini tapalmaydighan bolidu.

⁷ Shuning bilen u ashnilirini qoghlaydu, biraq ulargha yétishelmeydu;

Ular ni izdeydu, tapalmaydu;

Eysa Mesihning Özidur («Yesh.» 36-38-bablarni köring). Mezkur bésharetning bir netijisi belkim Israilda turghan bezi ixlasmen kishiler Yehuda zémínigha ötüp, oltraqlashqan bolsa kérek.

1:9 «Reb: «Uning ismini: «Lo-ammi» dep qoyghin»... dédi» — «Lo-ammi» «Méning xelqim emes» dégen menide. Bu isim Gomerning balisining bashqa erdin bolghanliqini bildüridu, shuningdek Xuda aldida Israilning ehwalini körsitidu. «Men ular üçün Perwerdigar bolmaymen» (yaki «Men siler üçün bolmaymen» yaki «Men siler üçün «Ezeldin Bar Bolghuchi» bolmaymen») dégen ibare, Xudaning Musa peyghemberge tapshurghan Öz namini, yeni «Yahweh» («Men Özümürmen») ni közde tutidu. Démek, «Men silerдин xewer alidighan Xudayinglar bolmaymen».

1:10 Yar. 32:11; Rim. 9:25, 26

1:11 «turghan zémín» — Israilar sürgün qilin'ghan zémín bolsa kérek. «turghan zémindin chiqidu» — yaki «turghan zéminda yashinidu». Biraq «chiqish»ni mundaq tékistlerde ishletish adette «Xuda Israilgha wede qilghan zemingha qaytish»ni bildüridu. «Yizreelning küni» — bu küning néme ikenliki 2:14-23-ayette körinidu. Bu ayet üstide «qoshumche söz»imizde toxtilimiz.

1:11 Yesh. 11:13; Yer. 3:18; Ez. 37:16, 22; Ef. 2:14, 15, 16

2:1-2 «ananglarga dewayimni yetküzüp, uning bilen dewalishnglar; chünki u méning ayalim emes we men uning éri emes; u pahishilik turqini chirayidin, zinaxorluq haletlirini köksining arisidin yaqatsun!» — démisekmu bu sözler hem peyghemberning öz balilirigha hemde Xudaning öz xelqige éytqanlidir. Töwendiki sözler (14-3) asasen Xudaning Israilgha bolghan sözliri — Biraq beziliri peyghemberning öz ehwaligha mas kélidu.

2:5 «ichimlik-sharablimni teminligüchi ashnilirimgha intilip ularni qoghlisimen» — «ashnilirim» Israil choqunghan herxil butlarni, bolupmu «Baal»larni körsitidu. Nadan Israil ash-taam we nerse-kéreklerini Xuda emes, belki bu butlar teminleydu, dep qaraytti.

«Hoshiya»

Shunglashqa u: «Men béríp birinchi érimni tépip, uning yénigha qaytimen; chünki ehwalim bügünkidin yaxshi idi» — deydu.

⁸ — U ziraetlerni, yéngi sharab we zeytun méyini teminligüchining Men ikenlikimni, Özliri «Baal» butlarni yasashqa ishletken kümüş-altunni köp qilghuchining Men ikenlikimni zadi bilmidi.

⁹ Shunga Men qaytip kélimen, uningdiki ziraetlirimni öz waqtida, Yéngi sharablimni öz peslide élip kétimen, Özümdeki ularning yalingachliqini yépishqa kéreklik yung-kanaplimni bermey qayturup kétimen;

¹⁰ Hazir Men uning nomussizliqini ashnilirining köz aldida ashkarilaymen, Héchkim uni qolumdin qutquzalmaydu..

¹¹ Shundaq qilip uning tamashalirigha xatime bérimen; Uning héytirigha! Uning «yéngi ay»lirigha! Uning «shabat»lirigha! Qisqisi, uning barliq «jamaet ibadet sorun»lirigha xatime bérimen!.

¹² We Men uning üzü tallirini we enjür derexlirini weyrar qilimen; U bularni: «Bular bolsa ashnilirim manga bergen ish heqqilirimdur!» dégenidi; Men bularni jangalgha aylandurimen, yawayi haywanlar ularni yep kétidu..

¹³ Men uning béshigha «Baal»larning künlirini chühürimen; Chünki u shu künliride ulargha isriq salatti, U özini üzükliri we zibu-zinnetliri bilen perdazlap, Ashnilirini qoghliship, Méni untudi — deydu Perwerdigar..

Xuda axir béríp yenila Israilni muhebbiti arqiliq öziningki qilidu — «Yizreelning küni»

¹⁴ Shunga mana, Men uning könglini alimen, Uni dalagha élip kélimen, könglige sözleymen..

¹⁵ Shundaq qilip Men uninggha shu yerde üzümarlirini qayturimen, «Aqor jilghisi»ni «ümid ishiki» qilip bérimen; Andin u shu yerde yashliq künliridikidek, Misir zéminidin chiqqan kündeek küy-naxsha éytidu..

¹⁶ We shu küni emelge ashuruluduki, — deydu Perwerdigar — «Sen Méni «érim» dep chaqirisen,

2:9 «Shunga men qaytip kélimen, uningdiki ziraetlirimni ... élip kétimen, Özümdeki ... yung-kanaplimni bermey qayturup kétimen» — Israillar Xudaning yénigha «qaytishi» kérek. Hazir eksiche Xuda ularning yénigha jazalashqa qaytidu.

2:10 «Hazir men uning nomussizliqini ashnilirining köz aldida ashkarilaymen» — mushu «ashniliri» dégen sözning menisi hazir sel kéngéytildi. Israil Xudaning qoghdishigha ishenmey, herqaysi butperes döletlerge tayinip ular bilen ittipaqdash bolmaqchi. Biraq Xuda Özige qilghan bu wapasizliqni hemme ademning közi aldida ashkarilaydu.

2:11 «Xatime bérimen; uning héytirigha! Uning «yéngi ay»lirigha!...» — «yéngi ay»ning birinchi küni héyt küni hasablinatti. «Shabat» küni, yeni shenbe küni, dem élish küni idi.

2:12 Zeb. 80:12-13; Yesh. 5:5

2:13 «men uning béshigha «Baal»larning künlirini chühürimen» — démek, Xuda Israilning «Baal»largha choqungghan künlirining téghishlik jazasini ularning béshigha chühüridu.

2:14 «Shunga mana, men uning könglini alimen, könglige sözleymen» — «shunga» dégen bu söz ademni tolimu heyran qilidu, elwette. Xudaning shapaiti daim dégüdek shundaq.

2:15 «Shundaq qilip Men uninggha shu yerde üzümarlirini qayturimen, «Aqor jilghisi»ni «ümid ishiki» qilip bérimen; andin u shu yerde yashliq künliridikidek, ... küy-naxsha éytidu» — bu ayettiki bezi sözlerning sherhi: —

—(1) «Aqor jilghisi» — Eslide Israil Pelestinni ishghal qilish üçün jeng qiliwatqan künlerde, «Aqan» (yaki Axor, menisi «aware») isimlik bir kishi Xudaning körsetmisige itaet qilmighachqa, pütkül Israil jengde meghlup boldi. Yeshua peyghemberning wasitisi bilen Aqanning gunahni éniqlanghandin kéyin, Israil Aqanni chalma-késeq qilip öltürüwetti. Andin Israil dushmanidin qutquzuldu. «Aqanning ölümi ularni qutquzghan» dégili bolidu. Shunga mezkur ayetning menisi, belkim birs ularning gunahlirini kötürüshi bilen, ular qutquzulidighan bolidu («Ye.» 7-babni körüng).

—(2) «yashliq künliri» — belkim Israilning «yéngi bir el» tughulghandek, Misirdin chiqqan waqtini körsitidu.

—(3) «naxsha éytidu» yene («Manga) jawab béridu» dégennimu bildüridu.

Ikkinchi Méni «Baal»im démeysen.

¹⁷ Chünki Men «Baal»larning namlirini séning aghzingdin élip tashlaymen, Ular bu nami bilen ikkinchi héchqandaq eslenmeydu.

¹⁸ Shuning bilen Men ular üçhün daladiki haywanlar, asmandiki uchar-qanatlar we yer yüzidiki ömüligüchiler bilen ehde tüzimen; Men oqya, qilich we jengni sundurup zémindin élip tashlaymen; xelqimni aman-ésen yatquzimen.

¹⁹ Shundaq qilip Men séni ebedil'ebed Özümge baghlaymen; heqqaniyliqta, méhir-muhebbette, rehim-shepqaetlerde séni Özümge baghlaymen; ²⁰ Sadaqetlikte séni Özümge baghlaymen, shuning bilen sen Perwerdigarni bilip yétisen. ²¹ We shu künide emelge ashuruliduki, «Men anglaymen» — deydu Perwerdigar, — «Men asmanlarning telipini anglaymen, bular yer-zéminding telipini anglaydu; ²² Yer-zémin ziraetlarning, yéngi sharab we zeytun méyining telipini anglaydu; we bular «Yizreel»ning telipini anglaydu! ²³ We Men Özüm üçhün uni zéminda tériymen; Men «Lo-ruhamah»gha rehim qilimen; Men «Lo-ammi»gha: «Méning xelqim!» deymen; we ular Méni: «Méning Xudayim!» — deydu.

Hoshiya öziye wapasizliq qilip özidin ayrilghan ayalini qayturup ekilidu

3 ¹ We Perwerdigar manga: — Yene barghin, ashnisi teripidin söyülgen, zinaxor bir ayalni söygin; gerche Israillar yat ilahlar teripige éghip ketken, «kishmish poshkal»larni söygen bolsimu, Men Perwerdigar ulargha körsetken söygümdék sen uni söygin, — dédi! ² (shunga men on besh kümüş tengge, bir xomir bughday we yérim xomir arpigha uni özümge qayturuwaldim; ³ Men uninggha: «Sen men üçhün uzun künler kütisen; sen pahishilik qilmaysen, sen bashqarningki bolmaysen; menmu sen üçhün oxshashla séni kütimen» — dédim).

⁴ — «Chünki Israillar uzun künler padishahsiz, shahzadisiz, qurbanliqsiz, «tüwrük»siz, «efod»siz

2:16 «Sen Méni «érim» dep chaqirisen, ikkinchi Méni «Baal»im démeysen» — «kirish söz»de éytqinimizdek, «Baal» dégen sözning bir menisi «igem» yaki «érim».

2:17 «Men «Baal»larning namlirini séning aghzingdin élip tashlaymen» — ibraniy tilida «Men «Baal»larning namlirini uning (yeni, Israilning) aghzidin élip tashlaymen».

2:18 Ayup 5:23; Yesh. 11:6; Ez. 14:21; 34:25

2:19 «Men séni ... Özümge baghlaymen» — bu söz adette qizni öziye emrige élishini bildüridu.

2:20 «heqqaniyliqta, méhir-muhebbette, rehim-shepqaetlerde... sadaqetlikte séni Özümge baghlaymen» — dégen sözler Xudaning qilidighanlirini süpetleydu, elwette. Biraq ishinimizki, bu sözler yene kelgüsidi Israilning Xudaning muhebbitige bolghan inkasinimu bildüridu. Israil shu küni yene wapasiz bolmaydu. Bu chong bir özgirish, chong bir möjizidur!

2:20 Yer. 31:33, 34

2:22 «...bular «Yizreel»ning telipini anglaydu!» — «Yizreel» dégen isim «Israil» dégen isim bilen teleppuz jehette oxshiship kétidu, mushu yerde Israilni körsitidu. Biraq Hoshiyaning birinchi ogli «Yizreel»ning anisining wapasizliqidin tughulup (2:4ni körtüng) andin shu sewebidin atisidin ayrilghinidek, Israil «anisining wapasizliqi» bilen Xudasidin ayrilghan bolup, hazir Xudasi bilen epleshtürilgen bolidu.

2:23 «Men Özüm üçhün uni zéminda tériymen» — ésimizde barki, «Yizreel» «Xudaning térigini» dégen menide. Xudaning Israil (Yizreel)gha bolghan meqsiti, déhqanning özi üçhün uruqni zémingha tériginigha oxshash emelge ashurulidu. Démek, axirqi zamanda, Israil xarakétida, méjezide, qilghanlirida Xudaning könglidikidek bolidu. Xuda shu yol bilen Israilda Özini ulughlaydu.

2:23 Hosh. 2:1; Rim. 9:26; 1Pét. 2:10

3:1 «kishmish poshkallirini söyidighan» — bu kinayilik gep. Ular belkim bu poshkallarni herxil butlarga atap yégen bolushi mumkin. Ular butpereslik yolida shu kishmishlerni yégechke heqiqiy «dindarlar» bolup qaldi — gerche Perwerdigarning söygüsining obyékti Israil bolghan bolsimu, lékin Israilning söyüş obyékti nahayiti bir xil poshkal bolghanidi, xalas.

3:2 «...yigirme küre bughday we on küre arpa» — «bir xomir» 300 litr, yeni 20 küre, «yérim xomir» 150 litr, yeni 10 küre. «men ... uni özümge qayturuwaldim» — qarighanda Gomer qulluq halitige chüshüp qalghan, bazarda (belkim baliliri bilen) sétildighan halgha kelgen. Hoshiya üçhün uni sétiwélish sel qiyinraq körünidu; uning bahasigha yétish üçhün pulgha qoshup yene uni-buni élip kelish kérek idi.

3:3 «Sen men üçhün uzun künler kütisen» — demisekmü buning menisi, Hoshiya uni herqandaq munasiwettin ayrip yalghuz turmushqa qalduridu. Biraq u özi uningdin bashqa héchqandaq bir ayalgha yéqinlashmay, uni kütidu.

3:3 Qan. 21:11

«Hoshiya»

we héch öy butlirisiz kütüp turidu..⁵ We kéyinrek, Israil baliliri qaytip kélidu we Perwerdigar bolghan Xudasini hem Dawut padishahini izdeydu; künlerning axirida ular tewrinip eyminip Perwerdigarning yénigha, shundaqla Uning méhribanliqigha qarap kélidu»..

2-qisim

Hoshiyaning ayrim-ayrim xewerliri — «I Israil, Men qandaqmu silerni tashlap qoyimen?!» Yorutulmighan bir xelq

4¹ Perwerdigarning sözini anglanglar, i Israil baliliri; chünki Perwerdigarning zéminda turuwatqanlar bilen qilidighan dewasi bar; chünki zéminda héch heqiqet, héch méhribanliq, Xudani héch bilish-tonush yoqtur; ² Qarghash-tillash, yalghanchiliq, qatilliq, oghriliq, zinaxorluq — bular zéminda yamrap ketti; qan üstige qan tökülidu..³ Mana shu sewebtin zémin matem tutidu, uningda turuwatqanlarning hemmisi jüdep kétidu; ular daladiki haywanlar hem asmandiki uchar-qanatlar bilen bille jüdep kétidu; berheq, déngizdiki béliqlarmu yep kétilidu. ⁴ Emdi héchkim dewa qilishmisun, héchkim eyibleshmisun; chünki Méning dewayim del sen bilen, i kahin! ⁵ Sen kündüzde putliship yiqilisen; peyghembermu sen bilen kéchide teng putliship yiqilidu; we Men anangni halak qilimen..⁶ Méning xelqim bilimsizliktin halak qilindi; we senmu bilimni chetke qaqqanikensen, Menmu séni chetke qaqimenki, sen Manga yene héch kahin bolmayesen; Xudayingning qanun-körsetmisini untughanliqning tüpeylidin, Menmu séning baliliringni untuymen..⁷ Ular köpeygenséri, Manga qarshi köp gunah sadir qildi; Men ularning shan-sheripini shermendichilikke aylanduruwétimen..

3:4 «Israillar uzun künlér padishahsiz, shahzadisiz, qurbanliqsiz, «tüwrük»siz, «efod»siz we héch öy butlirisiz kütüp turidu» — bu ayette tilgha élinghan bezi nersiler yaki ishlar (padishah, shahzade, qurbanliq, efod) eslide mahiyiti yaxshi, beziler pütünley yaxshi emes. Bu bésharettin qarighanda, Xuda Israil üçün sellimaza yéngi bir bashlinishni békitken. «Tüwrük» belkim butpereslikke ait bolghan nersini körsitidu. «Efod» — Xuda Musa peyghemberge chüshürgen qanun boyiche, bash kahin kiydighan bir alahide kalte chapan bolup, uning ichidiki ikki tash arqiliq Xudadin yol sorighili bolatti. «Tebirler»nimu körüng.

3:4 Hosh. 10:3

3:5 «kéyinrek, Israil baliliri qaytip kélidu we Perwerdigar bolghan Xudasini hem Dawut padishahini izdeydu» — «Hoshiya» dégen kitapta «Israil» adette «shimaliy padishahliq»ni körsitidu. Ular burunla Xuda esli békitken Dawutning xandanliqigha tewe padishahliqtin ayrilip ketkenidi. Shunga axirqi zamanlarda ularning «Dawutni izdishi» üçün herqandaq tekebburluqni tashlishi kérek bolidu. Uning üstige bu bésharet axirqi zamanlarda padishah Dawutning oghli Mesih Eysaning Israilni qutquzidighanliqinimu körsetse kérek.

3:5 Yesh. 2:2; Yer. 30:9; Ez. 34:23; 37:22; Mik. 4:1

4:1 Mik. 6:2

4:2 «qan üstige qan tökülidu» — yaki öltürüsh weqeliri nahayiti köp ikenlikini yaki (bezi alimlarning pikriche) xalighanche ademlerni tutuwélp ularni butlarga «insan qurbanliq»i qilidighanliqini körsitidu.

4:4 «Méning dewayim del sen bilen, i kahin!» — bashqa birxil terjimisi: «Xelqing kahin bilen dewalashqandek boldi».

—Lékin bizningche 4-ayettiki sözler kahingha qarita étilidu; bizning terjimimiz 5-ayettiki sözlerge intayin mas kélidu, dep qaraymiz. Ibraniy tilini chüshinish sel tes.

4:5 «peyghembermu sen bilen kéchide teng putliship yiqilidu» — «peyghember» saxta peyghemberni yaki (butpereslik yaki yalaqchiliq qatarliq sewebler bilen) öz menpeitige sétilip ketken peyghemberni körsitidu.

4:6 «Méning xelqim bilimsizliktin halak qilindi; we senmu bilimni chetke qaqqanikensen, Menmu séni chetke qaqimen...» — bu ayettiki «bilim» shühbisizki, Xudani bilish dégenliktur.

4:7 «Ular köpeygenséri... Men ularning shan-sheripini shermendichilikke aylanduruwétimen» — «ular» kahinlarni yaki (6-ayette éytilghan) «kahinlarning baliliri»ni körsitidu. «Men ularning shan-sheripini shermendichilikke aylanduruwétimen» — «kahin bolush» nahayiti shereplik ish, elwette. Ularning shereplik wezipiliri xelqqé Xudaning qanun-körsetmilirini ögitishni öz ichige alidu. Biraq buning ornida ular özi «Xudaning qanun-körsetmilirini untughan»

(6-ayet).

⁸ Ular xelqimning gunahini yeydighan bolghachqa,
Ularning jéni xelqimning qebhlikige intizar bolidu..

⁹ We xelqim qandaq bolsa, kahinlarmu shundaq bolidu; Men kahinlarning tutqan yollarini öz
üstige chüshürimen, öz qilmishlirini béshigha qayturimen..

¹⁰ Ular yeydu, biraq toymaydu,

Ular pahishilik qilidu, biraq héch köpeymeydu;
Chünki ular Perwerdigarni tingshashni tashlap ketti..

¹¹ Özlirini pahishilik, sharab we yéngi sharabqa béghishlidi;
Bu ishlar ademning eqil-zéhnini bulap kétidu.

¹² Xelqim öz tayiqidin yolyoruq soraydu,
Ularning hasisi ulargha yol körsitermish!
Chünki pahishilikning rohi ularni azduridu,
Ular Xudasining himayisi astidin pahishilikke chiqip..

¹³ Tagh choqqilirida qurbanliq qilidu,
Döng-égizliklerde, shundaqla sayisi yaxshi bolghachqa dub we térek we qariyaghachlar asti-
dimu isriq salidu;

Shunga qizliringlar pahishilik, kélinliringlarmu zinaxorluq qilidu..

¹⁴ Men qizliringlarni pahishilikliri üçün,
Yaki kélinliringlarni zinaxorluqliri üçün jazalimaymen;
Chünki atiliri özlirimu pahishiler bilen sirtqa chiqidu,
«Butxana pahishe»liri bilen bille qurbanliq qilidu;
Shuning bilen yorutulmighan bir xelq yiqitilidu..

¹⁵ Sen, i Israil, pahishilik qilishing bilen,

Yehuda gunahqa chétilip qalmisun!

Ne Gilgalga kelmenglar, ne «Beyt-Awen»ge chiqmanglar,

Ne «Perwerdigarning hayati bilen!» dep qesem qilmanglar..

4:8 «Ular xelqimning gunahini yeydighan bolghachqa...» — Tewrat dewride birsi gunah sadir qilghan bolsa, undaqa u «gunah qurbanliqi»ni (gunahini tileydighan qurbanliq)ni sunushi kérek idi. Kahinlarning bundaq qurbanliqlarning göshidin melum bir qismini yéyish imtiyazi bar idi. Shunga ular hazir: — «Xelq köprek gunah qilsa, yeydighanimizmu köp bolidu!» dep oylighan oxshaydu.

4:9 «Xelqim qandaq bolsa, kahinlarmu shundaq bolidu» — démek, xelqim jazayimni tartqaniken, sen kahinmu buningdin xaliy bolmaysen; alahide imtiyazliring séni qutquzmaydu, eksiche tartidighan jazaying téximu éghir bolidu.

4:9 Yesh. 24:2

4:10 «Ular pahishilik qilidu, biraq héch köpeymeydu» — bu intayin kinayilik gep. Démek, Israil «pahishe bolup» (butlarga choqunghan bolup), köp «pahishiawazlar» (butlar) bilen bille bolghan bolsimu, héchqandaq payda körmigen. Bashqa xil terjimisi: «Ular pahishilik qilidu, lékin héch parawanlashmaydu».

4:10 Mik. 6:14

4:12 «Xelqim öz tayiqidin yolyoruq soraydu, ularning hasisi ulargha yol körsitermish!» — ular «tayiqi», «hasisi»ni palchiliq, remchilik üçün ishlitidu. «Chünki pahishilikning rohi ularni azduridu, ular Xudasining himayisi astidin pahishilikke chiqip,...» — «kirish söz»imizde tilgha élinghandek, «pahishilik» butpereslik we pahishilikning özi öz ichige alidu. «Baal» qatarliqlargha choqunush paaliyetliri herxil pahishilikni öz ichige alghan. Israil Xudagha sadiq bolghan ayaldek emes, belki wapasis pahishe ayaldek bolghan.

4:12 Hosh. 5:4

4:13 «...Döng-égizliklerde, shundaqla sayisi yaxshi bolghachqa dub we térek we qariyaghachlar astidimu isriq salidu» — ular Xudaning himayisi astidin chiqip, nahayiti bir derex astida bir buttin himaye sorimaqta. «silerning qizliringlar pahishilik, kélinliringlarmu zinaxorluq qilidu» — («silerning» qizliringlar... kélinliringlarmu» — Xuda «siler» dégen söz bilen belkim yene kahinlarga söz qilidu.

4:13 Yesh. 1:29; 57:7; Ez. 20:28

4:14 «Men qizliringlarni pahishilikliri üçün, yaki kélinliringlarni zinaxorluqliri üçün jazalimaymen; chünki atiliri özlirimu pahishiler bilen sirtqa chiqidu...» — diqqet qilishqa erziydiki, Xuda bu qiz-kélinlerni eyiblimeydu; Xudaning alvida, mes'uliyet ularning atiliri (belkim kahinlar)ning zimmisididir.

4:15 «Sen, i Israil, pahishilik qilishing bilen, Yehuda gunahqa chétilip qalmisun! Ne Gilgalga kelmenglar, ne «Beyt-Awen»ge chiqmanglar, ne «Perwerdigarning hayati bilen!» dep qesem qilmanglar» — bu sözler belkim Yehudagha qaritip éytilishi mumkin. «Gilgal» we «Beyt-Awen» Israil zéminidiki «yérim butperes» tawapgahlar idi. Amos peyghamber

¹⁶ Chünki tersa bir qisir inektek, Israil tersaliq qilidu; Perwerdigar qandaqmu paxlanni baqqan-dek, ularni keng bir yaylaqta ozuqlandursun?.

¹⁷ Efraim butlargha chaplashti;

Uning bilen héchkimning kari bolmisun!.

¹⁸ Ularning sharabi tügishi bilenla,

Ular özlirini pahishilikke béghishlaydu;

Ularning ésilzadiliri nomussizliqqa esebiylar che meptun boldi.

¹⁹ Bir shamal-roh ularni qanatliro ichige oriwaldi,

Ular qurbanliqliri tüpeylidin iza-ahanetke qalidu..

Efraimning ehwali chataq, Yehudaningmu ehwali chataq!

5¹ Buni anglanglar, i kahinlar,

Tingshanglar, i Israil jemeti,

Qulaq sélinglar, i padishahning jemeti;

Chünki bu höküm silerge békitilgen;

Chünki siler Mizpah shehiride bir qiltaq,

Tabor téghida yéyilghan bir tor bolghansiler..

² Asiy ademlermu qirghin-chapqungha chöküp ketti;

Biraq Men ularning hemmisini jazalighuchi bolimen..

³ Efraimni bilimen, Israil mendin yoshurun emes;

Chünki i Efraim, sen hazir pahishilik qilding,

Israil bulghanghandur..

⁴ Ularning qilmishliri ularni Xudasining yénigha qaytishigha qoymaydu;

Chünki pahishilikning rohi ular arisididur,

Ular Perwerdigarni héch bilmeydu..

⁵ Israilning tekebburluqi özige qarshi guwahliq bermekte;

Israil we Efraim öz qebihlik bilén yiqilip kétidu;

Yehudamu ular bilén teng yiqilidu..

⁶ Ular qoy padiliri we kala padilirini élip Perwerdigarni izdeshke baridu;

---

alliqachan Israil we Yehudani bu tawapgahlargha barmasliq, bu yerlerge chétishliq gunahlarni qilmasliq, jümlidin Perwerdigarning namini bikar-bihude ishletmeslik kérek, dep agahlandurghanidi («Am.» 4:4, 5:5, 8:14). Hoshiya uning agahilirini tekrarlaysu. U yene Amos peyghemberge egiship, Israillarning «Beyt-El» (Xudaning öyi)de ötküzgen butpereslikini eyiblep, shu yerni «Beyt-Awen» («yoq birnerse»ning öyi) dep ataydu.

4:16 «Perwerdigar qandaqmu paxlanni baqqandek, ularni keng bir yaylaqta ozuqlandursun?» — bashqa birxil terjime: «Emdi Perwerdigar hazir ularni paxlanni baqqandek keng bir yaylaqta ozuqlanduridu!». Bu ikkinchi xil terjimisinining menisi toghra bolsa uning menisi: «Perwerdigar Israilni ularni sürgün qilduridu» dégenlik bolidu.

4:17 «Efraim butlargha chaplashti; uning bilen héchkimning kari bolmisun!» — «Efraim» Israil (shimaliy padishahliq)ning on qebilisidin eng chongi, u bezide Israil (yeni, on qebile)ning özige wekil bolidu.

4:19 «bir shamal-roh ularni qanatliro ichige oriwaldi,...» — ibraniy tilida «shamal» we «roh» bir söz. Bu jümlining menisi belkim ular pahishilik-butpereslik bir pasiq roh (jin) teripidin pütünley azdurulup kétildi.

5:1 «Siler Mizpah shehiride bir qiltaq, Tabor téghida yéyilghan bir tor bolghansiler» — némishqa «Mizpah» we «Tabor» déyilidu? Israil eslide bu joylarda Xudaning köp iltipatlirogha we meditige érishken. Bu bésharettin qarighanda, bu ikki joy hazir eksiche butpereslik yaki birxil adaletsizlik yürgüzülgen joylar bolup qaldi.

5:2 «Asiy ademlermu qirghin-chapqungha chöküp ketti; ...» — bu ayettiki «qirghin-chapqun» dégen söz bezi alimlarning pikrike balilarni qurbanliq qilishni öz ichige alidu. Bunda ishlar Qanaandiki ellarning butpereslikide köp körületti. Bashqa xil terjimilermu bar.

5:3 «i Efraim, sen ... pahishilik qilding» — Efraimning Perwerdigardin waz kéchip butlargha baghlinishi «rohiy pahishilik»ke barawerdur.

5:4 Hosh. 4:12

5:5 Hosh. 7:10

Biraq ular Uni tapalmaydu; chünki U Özini tartip ular din yiraqlashti..

⁷ Ular Perwerdigargha asiyliq qildi,
Chünki ular balilarni haramdin tughdurghan;
Emdi «yéngi ay» ularni nésiwiliri bilen yep kétidu..

⁸ Gibéahta sunayni,
Ramahda kanayni chélinglar;
Beyt-awende agah signalini anglitinglar;
Keyningde! Qara, i Binyamin!

⁹ Efraim eyiblinidighan künide weyrane bolidu;
Mana, Israil qebililiri arisida békitilgen ishni ayan qildim!

¹⁰ Yehudaning emirliri pasil tashlarni yötkigüchige oxshashtur;
Men ular üstige ghezipimni sudek töküwétimen.

¹¹ Efraim xorlanghan, jazayimda ézilgen,
Chünki u öz bëshimchiliq qilip «paskiniliq»ni qoghlap yürdi..

¹² Shunga Men Efraimgha küye qurti,
Yehuda jemetige chiritküch bolimen.

¹³ Emdi Efraim özining késilini,
Yehuda öz yarisini körgende,
Efraim Asuriyelikni izdep bardi,
«Jédelxor padishah»gha telipini yollidi;
Biraq u hem silerni saqaytalmaytti,
Hem yaranglarnimu dawaliyalmaytti..

¹⁴ Chünki Men Efraimgha shirdek,
Yehuda jemetige arslanek bolimen; Men, yeni Menki, ularni titma-titma qiliwétip, kétip qalimen;

Ular ni élip kétimen, qutquzalaydighan héchkim chiqmaydu;

¹⁵ Men kétimen, ular gunahini tonup yétip, yüzümni izdimigüche öz jayimgha qaytip turimen;
Bëshigha kün chüshkende ular Méni intilip izdeydu.

5:6 «qoy, kala padilirini élish» — köp qurbanliqlarni qilishni meqsiti qilidu, elwette.

5:7 «yéngi ay» — héyt yaki «yéngi bashlinish» bolidu. Shu waqittin boshlap ularning aman-ésenliki we musteqilliqigha xatime bérilidu, shu waqit kelgende ulargha bulang-talang qilchilarning yoli échilidu, démekchi. Bu weqening tepsilatining qandaq bolidighanliqini peqet perezla qilalaymiz. Töwende, 8-15-ayetlerde aldin'ala éytilghan tajawuzchiliq «yéngi ay»da bashlinarmikin?

5:8 «Gibéahta sunayni, Ramahda kanayni chélinglar; Beyt-Awende agah signalini anglitinglar; keyningde! Qara, i Binyamin!» — Binyamin on ikki qebilining biri, Yehudagha béqindi bolghan, «Israil», yeni «shimaliy padishahliq»ning jenubiy chégrasida. Bu bësharette ikki imkaniyet bar: — (1) Yehuda özi Israilgha tajawuz qilidu, andin Israil bilen Yehuda bir-biri bilen soqushidu; netijide Israil Asuriyedin yardem soraydu (13-ayet) (10-ayette Yehudaning hökümrانlarning jahangirliki, ajizlarni bozek qilip éksplitatsiye qiliwatqanliqi körsitilidu); (2) bësharet Asuriye impériyesining tajawuz qilidighanliqini körsitidu (miladiyedin ilgiriki 733-yili ular Israilning shimaliy qebilirini élip ketti: 722-yili pütkül Israilni ishghal qildi: 702-yili Yehudagha tajawuz qildi).

—Biz ikkinchi imkaniyetke mayilmiz. Israilning jenubiy chégrisigha tutashqan bu sheherler qistaqqa élinidighan bolsa (hujum shimaldin kelgen ehwalda), undaqta Israilning qalghan jayliri némidégen qiybilidighan bolidu! Israil Asuriyedin yardem sorighandin kéyin (shundaqla Asuriyege pul bergendin kéyin!), ular teripidin weyran qilinghan.

5:11 «Efraim... öz bëshimchiliq qilip «paskiniliq»ni qoghlap yürdi» — «paskiniliq» belkim birxil butni körsitidu.

5:13 «Efraim Asuriyelikni izdep bardi, «Jédelxor padishah»gha telipini yollidi» — Asuriyelikler öz padishahigha bergen unwanni, yeni «Ulugh Padishah» dégenning imlasini Hoshiya qesten özgertip, uni kinaye bilen «Jédelxor Padishah» (ibraniy tilida «Yareb padishah») dep ataydu. Emeliyette Asuriye padishahliri del mushu xaraktérda bolghan, u bashqa eller bilen soqushushqa herqandaq bahane-sewleblarni chiqarghuchi idi.

«Hoshiya»

Israilning yūzeki jawabi

6¹ «Kélinglar, Perwerdigarning yénigha qaytayli;
Chünki U titma-titma qiliwetti, biraq saqaytidu;
Uruwetti, biraq bizni téngip qoyidu.
² U ikki künden kéyin bizni janlanduridu;
Üchinchü küni U bizni tirilduridu,
Biz Uning yūzi aldida hayat yashaymiz!
³ We biz Uni bilidighan bolimiz!
Biz Perwerdigarni tonush hem bilish üchün intilip qoghlaymiz!
Uning bizni qutquzushqa chiqishi tang seherning bolushidek muqerrer;
U yénimizgha yamghurdek, yer-zéminni sughiridighan «kéyinki yamghur»dek chüshüp kélidu!..»

Xudaning dad-peryadi

⁴ I Efraim, séni qandaq qilsam bolar?
I Yehuda, séni qandaq qilsam bolar?
Chünki yaxshiliqlar seherdiki bir parche buluttek,
Tézdin yoqap kétidighan shebnemdektur.
⁵ Shunga Men peyghemberler arqiliq ularni chépiwetken;
Aghzimdiki sözler bilen ularni öltürüwetkenmen;
Méning hökümüm tang nuridek chiqidu..
⁶ Chünki Men qurbanliqlardin emes, belki méhir-muhebbettin,
Köydürme qurbanliqlardin köre, Xudani tonush hem bilishtin xursenlik tapimen..
⁷ Biraq ular Adem'atidek ehdiğe itaetsizlik qilghan;
Ular mana shu yol bilen Manga asiqliq qilghan..
⁸ Giléad bolsa qebihlik qilghuchilarning shehiri;
U qan bilen boyalghan.
⁹ Qaraqchilar ademni paylighandek,
Kahinlar topi Shekemge baridighan yolda qatilliq qilmaqta;
Berheq, ular iplasliq qilmaqta.
¹⁰ Israil jemetide yirginchlik bir ishni kördüm;

6:3 «U yénimizgha yamghurdek, yer-zéminni sughiridighan «kéyinki yamghur»dek chüshüp kélidu!» — «kéyinki yamghur» bolsa Qanaanda (Pelestinde) 3- yaki 4-ayda yaghidu, u etiyazliq ziraetlarning pishishida halqiliq rolini oynaydu. Bu yamghurlar bolmisa hosul bolmaydu. «Biz Uni bilidighan bolimiz!.. U ... «kéyinki yamghur»dek chüshüp kélidu!» — alimlarning bu üç ayet (1-3) üstide üç xil pikri bar: — (1) bu Israilning axirqi zamanda towa qilidighan duasi (chünki Israilar Hoshiyaning dewride towa qilghan emes); (2) bu Hoshiya peyghemberning: «Perwerdigarning yénigha qaytayli» dégen dewiti; (3) bu Israilning shu chaghdiki yūzeki bir inkasi, xalas. Sözler chirayliq bolsimu Xuda uni yūzeki dep qaraydu (4-ayetni körüng). Shunga biz üçinchi imkaniyetke qayilmiz. Chünki bu sözlerde öz gunahini étirap qilidighan konkrét gep kemchil. Eger duada towa qilidighan sözler bar bolghan bolsa intayin yaxshi bir dua bolatti; 14-babta heqiqiy towa qilidighan dua tépildü.

6:5 «Men peyghemberler arqiliq ularni chépiwetken!..» — Xuda peyghemberliri arqiliq nurhun qétim Israilgha jazasini élip baridighan hökümlirini uqturghanidi; démek, u derhal jazalirini ewetmeydu, belki awwal peyghemberliri arqiliq agahlandurup, towa qilish pursitini béridu; peqet towa qilmisa jazasini chüshüridu. Jazalar chüshkende Israilar «chépiwétilgen, ...öltürüwétilgen» idi. Yuqirida (3-ayette) Israil saxtipezlik bilen «Xudaning bizni qutquzuzqa chiqishi ... tang seherning bolushidek muqerrer» dégenidi, biraq hazir Xuda: «Méning hökümlirim tang nuridek chiqidu» deydu.

6:6 «Men qurbanliqlardin emes, belki méhir-muhebbettin, köydürme qurbanliqlardin köre, Xudani tonush hem bilishtin xursenlik tapimen» — Xuda Musa peyghember arqiliq qurbanliqlarni telep qilghan. Biraq kéyinki köp peyghemberler arqiliq, bular Méning axirqi meqsitim emes, belki: (1) Öz xelqimning manga qaratqan ching könglidiki ibadet we muhebbetini izdeymen (shundaq ishlar peqet Mesihning nijati we Muqeddes Roh arqiliq emelge ashurulidu, elwette); (2) qurbanliqlar sunulghanda, eger ixlasmenlik we muhebbet bolmisa, undaqta ularni qilmighininglar tüzük, dep uqturghan.

6:6 Mat. 9:13; 12:7

6:7 Hosh. 8:1

Efraimning pahishiligi shu yerde tépilidu,
Israil bulghandi.

¹¹ Yene sangimu, i Yehuda, térig'han gunahliringning hosuli békitilgendur!

7¹ Men Öz xelqimning asaritini buzup tashlap, azadliqqa érishtürey dégende,
Men Israilni saqaytay dégende,
Emdi Efraimning qebihligi, Samariyening rezillikimu ashkarilininidu;
Chünki ular aldanchiliq qilidu;
Oghrilar bolsa bösüp kiriwatidu,
Qaraqchilar topi sirtta bulangchiliq qiliwatidu.

² Ular könglide Méning ularning barliq rezilliklerini ésimde tutqanliqimni oylamaydu;
Hazir ularning qilmishliri özlirini qistawatidu;
Bu ishlar köz aldimdidur.

Ordidiki suyiquestler

³ Ular padishahni rezillikliri bilen,
Emirlerni yalghan gepliri bilen xursen qilidu;

⁴ Ularning hemmisi zinaxorlar;

Ular naway ot salghan tonurdek;

Naway xémirni yughurup, xémir bolghuche uning otini yene ulghaytmaydu;

⁵ Padishahimiz tebriklengen künide, emirler sharabning keypi bilen özlirini zeipleshtürdi;
Padishah bolsa mazaq qilghuchilar bilen qol élishishqa intildi!

⁶ Chünki ular könglini tonurdek qizitip suyiquest püküp qoyghanidi;

Kéchiche ularning ghezipi choghlinip turidu;

Seherdila u yanghan ottek yalqunlap kétidu.

⁷ Ularning hemmisi tonurdek qiziqtur, ular öz soraqchilirini yep kétidu;

Ularning barliq padishahlari yiqildi —

Ulardin héchkim méni nida qilip chaqirmaydu!

7:4 «Ularning hemmisi zinaxorlar; ular naway ot salghan tonurdek...» — «ular» belkim kahinlar (ular yuqiridiki ayetlarning asasiy obyékti). Eslide kahinlar «muqeddes qanun»ni bilgini üçhün, padishahning ordisisida muhim roli bolushi kérek idi. Eksiche ular padishahni óltürüşni qestleydu. «Ular naway ot salghan tonurdek; naway xémirni yughurup, xémir bolghuche uning otini yene ulghaytmaydu» — naway xémirni boldurush üçhün sel issiq ótsun dep tonurning yénigha qoyidu, biraq shu waqitlarda tonurning otini ulghaytmaydu.

7:5 «Padishah bolsa mazaq qilghuchilar bilen qol élishishqa intildi!» — «mazaq qilghuchilar» yene kahinlar (we saxta peyghemberler?) bolushi mumkin. Eslide padishahni qoghdishi kérek bolghan emirler mest bolghanda, padishah özi qest qilmaqchi bolghan «mazaq qilghuchilar» bilen «qol tutushup», héch bilmeyle xeterlik ehwalgha chüshidu.

7:6 «Kéchiche ularning ghezipi choghlinip turidu» — bashqa birxil terjimisi «ularning «nawiyi» bolsa kéchiche uxlaydu». «... Ular könglini tonurdek qizitip suyiquest püküp qoyghanidi; ... seherdila u yanghan ottek yalqunlap kétidu» — 4-6-ayetlerdiki ish belkim: (1) padishah ordisisida melum bir tebrikleş paaliyitini orunlashturdi. (2) emirliri mest bolup ketti. (3) padishahni qestligen kahinlar kéchiche purset kütüp yürdi. (4) etigende ularning padishahqa bolghan nepriti tonurdiki yalqunlighan ottek partlidi we ular padishahni óltürüwetti.

7:7 «Ulardin héchkim méni nida qilip chaqirmaydu!» — «ulardin» — belkim padishahlardin.

—Mezkur bésharetlerning Israilning eng axirqi padishahliridin qaysisini körsitidighanliqigha birnéme démek tes. Israil padishahliqining axirqi yillirida alte padishah textke olturghan. Altisidin töt padishah qestlinip óltürülgen. Bu weqeler Tewrat, «2pad.» 15-17-bablarda bayan qilinghan. Halqiliq nuqtilar shuki: (1) kahinlar intayin rezil; zinaxor, qatillar idi. (2) az dégendimu bir padishah ular teripidin qestlinip óltürülgen; (3) emirler intayin bixud ademler, padishahning bixeterlikini héch oylamaytti; (4) padishahlarning héchqaysisi Xudagha tayanmidi (shunglashqa «yiqildi»). (5) kahinlar köp «sotchilar»nimu qestlep óltürdi (7-ayet).

«Hoshiya»

Xudaning terbiyasini qobul qilmaydigan bir xelq

⁸ Efraim yat qowmlar bilan ariliship ketti;

U «örülmigen bir qoturmach»dektur..

⁹ Yat ademler uning küchini yep ketti, biraq u héch sezmeýdu;

Berheq, béshining u yer-bu yéride aq chachlar körünidu, biraq u héch bilmeydu;

¹⁰ Shuning bilen Israilning tekebburluqi öziqe qarshi guwah béridu;

Ular Perwerdigar Xudasining yénigha qaytmaydu;

Yaki shundaq ishlar béshigha chüshken bolsimu, yenila Uni izdimeydu..

¹¹ Efraim héch eqli yoq nadan bir paxtektek;

Misirgha qarap sayraydu, Asuriyeni izdep baridu;

¹² Ular barghanda, ularning üstige torumni tashlaymen;

Xuddi asmandiki uchar-qanatlarini torgha chüshürgendek ularni chüshürimen;

Bu xewer ularning jamaitige yétishi bilenla, ularni jazalaymen..

¹³ Ulargha way! Chünki ular Mendin yiraqliship ténip ketti!

Ular halak bolsun! Chünki ular Manga wapaszliq qildi!

Men ularni qutquzup hörlükke chiqiray dégende,

Ular Men toghruluq yalghan gep qilidu!

¹⁴ Ular ornida yétip nale qilghanda,

Manga könglide héch nida qilmidi;

Ularining jamaetke yighilishi peqet ash we yéngi sharab üçündür, xalas;

Ular Mendin chetlep ketti..

¹⁵ Berheq, Men esli ularni terbiyiligenmen,

Ularining bileklirini chéniqturup kücheytküzenidim;

Biraq ular Manga qarshi yamanliq qestlewatidu.

¹⁶ Ular buruldi — biraq burulushi Hemmidin Aliy Bolghuchigha qaytish üçün emes;

Ular aldamchi bir oqyagha oxshash.

Ularining emirliri özlirining ghaljirane til-ahaneltiri wejedin qilichlinidu;

Bu ish Misir zéminida ularni mesxirige qalduridu..

7:8 «Efraim yat qowmlar bilan ariliship ketti» — «Efraim»ning mezkur kitabta Israilning ornida yaki Israilgha wekil qilip köp ishltirilishining sewebi, belkim bu waqitta Israilning shimaliy qebililiri Asuriye teripidin alliqachan élip kétilgen; Efraim qebilisi yalghuz qalghanedi. U «örülmigen bir qoturmachdek»tur — démek, bir teripi köyük, bir teripi pishmighan. Israil belkim bashqa qowmlar biler köp ariliship, bir teripi butpereslerge oxshash bolup qalghan, «köyüp ketken»; biraq ular Xuda terepté héch pishmighan, ularning Xuda bilen bolghan munasiwiti yoq déyerlik.

7:8 Zeb. 106:35

7:9 «Yat ademler uning küchini yep ketti» — «uning küchi» belkim Israilning iradisi, iman-étiqadini körsitidu. Ular butperes xelq bilen köp ariliship étiqadi ajizlashqan. Bashqa alimlarning pikriche, «küch» ularning emgikining méwisini körsitidu.

7:10 Hosh. 5:5

7:11 «Efraim... Misirgha qarap sayraydu, Asuriyeni izdep baridu» — Israil tolimu tuturuqsiz bolup, Xudaning söziqe héch ishenmey, birdem Misirdin, birdem Asuriyedindin yordam soraydu. Emeliyette ikkila terep Israilgha satqunluq qilidu.

7:12 «Bu xewer ularning jamaitige yétishi bilenla, ularni jazalaymen» — ayetning axirqi bu qismining bashqa ikki terjimisi: «ularning jamaiti anglihandek, ularni jazalaymen» yaki «ular topliniwatidu» dep anglihinimdila, ularni jazalaymen». Yene bashqa terjimilirimu uchrishi mumkin. Ibraniy tilini chüshinish tes.

7:14 «Ularining jamaetke yighilishi peqet ash we yéngi sharab üçündür, xalas» — démek, ularning héytliiri Xuda üçün emes, peqet öz tamashiliri üçün ötküzülüdu.

—Bashqa birxil terjimisi: «Ular ash we yéngi sharab tilep (butlirini ishendürish üçün) öz etlirini tilidu».

7:16 «Ular buruldi — biraq burulushi Hemmidin Aliy Bolghuchigha qaytish üçün emes; ular aldamchi bir oqyagha oxshash» — «aldamchi oqya» tüp-tüz atmaydu, oqlar herdaim burulup kétidu, elwette. Ayetning birinchi qismining bashqa xil terjimiliri bar.

7:16 Zeb. 78:57

«Ular shamal tériydu, qara quyunni oridu!»

8¹ Kanayni aghzinggha salghin!

Perwerdigarning öyi üstide bir qorultaz aylinip yüridu!

Chünki ular Méning ehdemni buzghan,

Tewrat-qanunumgha itaetsizlik qilghan...

² Ular Manga: «I Xudayim, biz Israil xelqi Séni tonuymiz!» dep warqiraydu.

³ Israil yaxshiliq-méhribanliqni tashliwetken;

Shunga dushman uni qoghlaydu..

⁴ Ular özliri padishahlarni tikligen, biraq Men arqiliq emes;

Ular bezilerni emir qilghan, biraq uningdin xewirim yoq;

Ular öz jénigha zamin bolush üçün,

Özlorige butlarni kümüş-altunliridin yasighan..

⁵ I Samariye, séning moziying séni tashliwetti!

Méning ghezipim ulargha qozghaldi;

Ular qachanghiche pakliqtin yiraq turidu?.

⁶ Shu nerse Israildin chiqqanghu —

Uni bir hünérwen yasighan, xalas; u Xuda emes;

Samariyening moziyi derweqe pare-pare chéqiwétiledi!

⁷ Chünki ular shamal téridi, shunga qara quyunni oridu!

Ularning shadisida héch bashaqlar yoq, u héch ash bermeydu;

Hetta ash bergen bolsimu, yat ademler uni yutuwalghan bolatti..

⁸ Israil yutuwélindi;

Ular yat eller arisida yarimas bir qacha bolup qaldi;

⁹ Chünki ular yalghuz yürgen yawayi éshektek Asuriyeni izdep chiqti;

Efraim «ashna»larni yalliwalldi.

¹⁰ Gerche ular eller arisidin «yalliwalghan» bolsimu,

Emdi Men ularni yighip bir terep qilimen;

Ular tézla «Emirlarning shahi»ning bésimi astida tolghinip kétidu..

¹¹ Efraim «gunah qurbanliq»liri üçün qurbangahlarni köpeytkini bilen,

Bular gunah qozghaydighan qurbangahlar bolup qaldi..

¹² Men uning üçün Tewrat-qanunumda köp tereplime nersilerni yazghan bolsammu,

Ular yat bir nerse dep hésablanmaqta.

¹³ Ular qurbanliqlargha amraq! Ular Manga qurbanliqlarni qilip, göshidin yeydu,

8:1 «Perwerdigarning öyi üstide bir qorultaz aylinip yüridu!» — qorultaz peqet ölüklerge yaki «öley dep qalghan» janiwarlargha qiziqidu, elwette (bashqa xil terjimiliride «bürküt» déyilidu).

8:1 Qan. 28:49; Hosh. 6:7

8:3 «Israil yaxshiliq-méhribanliqni tashliwetken» — bu ikki bisliq söz; ular özliri yaxshiliq qilishtin qol üzgen we shuning bilen teng, Xudaning yaxshiliqidin mehrum bolghan.

8:4 «Ular özliri padishahlarni tikligen, biraq men arqiliq emes» — «uningdin xewirim yoq» — démek, bu ish Manga yat boldi, Men uni étirap qilmidim.

8:5 «I Samariye, séning moziying séni tashliwetti!» — bu kinayilik gep. Israildiki mozay sheklidiki but ularni qutquzmighan. «Baal» we ularning eng chong tawapgahi «Beyt-El»diki butmu «mozay shekli»de idi (bashqa xil terjilirimu bar).

8:7 «Ular shamal téridi, shunga qara quyunni oridu! Ularning shadisida héch bashaqlar yoq, u héch ash bermeydu; hetta ash bergen bolsimu, yat ademler uni yutuwalghan bolatti» — Israillar herdaim «Baal»din yaxshi hosul tiletti. Ularning oylishiche «Baal»ning «alahidiliki» «mol hosul bérish»mish.

8:10 «Ular tézla «emirlarning shahi»ning bésimi astida tolghinip kétidu» — «emirlarning shahi» Asuriye padishahining mexsus bir unwani.

8:11 «Efraim «gunah qurbanliq»liri üçün qurbangahlarni köpeytkini bilen, bular gunah qozghaydighan qurbangahlar bolup qaldi» — «gunah qurbanliq»lar toghruluq «Law.» 4-5-bablarni körüng.

—Mezkur qurbangahlarni «Perwerdigargha atap» yasalghanidi. Elside Xudaning körsetmiliri boyiche Yérusalémdindiki ibadetjanining qurbangahidin bashqa, Israillarning héchqandaq qurbangahni yasimasliqi kérek. Derweqe, ular yasalghandin kéyin, tézla butperes tawapgahlargha aylinip qalghanidi.

Biraq Perwerdigar bulardin héch xursenlik almaydu;

U ularning qebihlikini hazir ésige keltürüp,

Gunahlarini öz bëshigha chüshüridu;

Ular Misirgha qaytidu!

¹⁴ Chünki Israil öz Yasighuchisini untup, «ibadetxana»larni quridu;

Yehuda bolsa istihkamlashturulghan sheherlerni köpeytken;

Biraq Men ularning sheherliri üstige ot ewetimen,

Ot bularning qel'e-ordilirini yep kétidu.

Quruq xushalliq we héytlar

9¹ I Israil, yat el-yurtlardek xushal bolup shadlinip ketmenglar;

Chünki sen Xudayingdin chetnep pahishilikke bérilding;

Herbir xamanda sen pahishe heqqige amraq bolup ketting.

² Xaman we sharab kölchiki ularni baqalmaydu;

Yéngi sharab uni yerge qaritip qoyidu.

³ Ular Perwerdigarning zéminida turiwermeydu;

Efraim belki Misirgha qaytidu,

Ular Asuriyede haram tamaqni yeydu.

⁴ Ular Perwerdigargha héch «sharab hediye»larni quymaydu,

Ularning qurbanliqliri uninggha héch xursenlik bolmaydu; ularning néni matem tutquchilarning nénde bolidu;

Uni yégen herkim «napak» bolidu;

Bu nan hergiz Perwerdigarning öyige kirmeydu.

⁵ Emdi «jamaetlarning ibadet sorunliri» künide,

«Perwerdigarning héyti» bolghan künide qandaq qilarsiler?

⁶ Chünki mana, ular hetta halaketin qachqan bolsimu, Misir ularni yighiwélap,

Andin Mémfis shehiri ularni kömüp qoyidu.

Ularning qedirlik kümüş buyumlarini bolsa, chaqqaqlar igiliwalidu;

8:13 «Ular qurbanliqlargha amraq! Ular Manga qurbanliqlarni qilip, göshidin yeydu,...» — bu ayetning herxil terjimiliri bolghini bilen, umumiy menisi terjimimizningkidek. «Gunahlarini öz bëshigha chüshüridu; ular Misirgha qaytidu!» — Misir Israillar tunji qétimlik esirlikke yaki qulluqqa chüshken jay.

9:1 «I Israil, yat el-yurtlardek xushal bolup shadlinip ketmenglar; chünki sen Xudayingdin chetnep pahishilikke bérilding; herbir xamanda sen pahishe heqqige amraq bolup ketting» — (bu babtiki xewer toghruluq) Israil butpereslik yoligha kirgen bolsimu, ular téxi «hemme din oxshash» dep, butpereslik paaliyetlarini «Perwerdigarning namida» ötküzüwatatti, shundaqla shu paaliyetlarini köplep ötküzüp yürmekte idi. Shuning bilen teng ular yenila Musa peyghemberge buyrulghan kona héytlarnimu saqlap qalghanidi, ulargha nahayiti köngül böletti; mushundaq héytlarning bolghinidin xushal bolushup, héyt-bayram terepliride xéli «dindar» bolup kétishti. Hoshiya peyghember mushu babtiki xewerni küz bayrimida, yeni «kepler héyti» («kepe tikish héyti»)da ulargha yetküzgen bolsa kérek.

—«Xaman» yilning ejirining netijisini yighidighan jay bolup, xushalliq bolidighan bir sorun, elwette. Biraq pahishe ayallar (xeqning puli bilen) pat-pat shu sorunlarga chiqatti. Israillar xamanlarida belkim ikki jehette pahishilik qilatti; (1) mushu ayallar bilen; (2) rohiy jehette «Baal»gha choqunup uninggha rehmet éytish paaliyetlaride.

9:4 «... Ularning néni matem tutquchilarning nénde bolidu; uni yégen herkim «napak» bolidu; bu nan hergiz Perwerdigarning öyige kirmeydu» — Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche adem bolsun, nerse bolsun jesetke tegken bolsila, «napak» dep hésablinatti. «Napak» ashni yégen ademning özimu «napak» bolatti. Shunga «matem tutqan» ademlerning hemmisi (bir mezigiliche) «napak» dep hésablinatti. Emdi Xudaning jazasi bilen Israil yat el arisida herdaim «haram-napakliq» bilen uchrashqachqa, herdaim «napak» bolidu, shunga ularning «Xudaning öyige» özliri kirishi, shundaqla herqandaq «ash hediye»ni élip kirishi qet'iy men'i qilinghan.

9:5 «Emdi «jamaetlarning ibadet sorunliri» künide, «Perwerdigarning héyti» bolghan künide qandaq qilarsiler?» — bu butperes xelqing «napak bolidighanliq» «Perwerdigarning héytlirini tebrikliyelmesliki», «ibadet sorunlarigha qatnashalmasliq» qatarliqlar ulargha éghir kelgenliki belkim oqurmenlerge ghelite tuyulidu. Biraq eslide durus bolghan bu paaliyetler xurapiy ishlargha aylinip qalghandin kéyin, ular «bularni herdaim qilmisaq «yaman bolidu»» dep oylap, qorqup yürgen bolsa kérek. Tirik Xudadin qorqmay, xurapiyliq yoligha xilapliq qilishtin qorqush, herbir xelqqa nahayiti nomus keltüridighan bir ishtur.

Ularning chédirlirini yantaq-tikenler basidu..

⁷ Emdi hésablashish künliri keldi,
Yamanliq qayturidighan künler keldi;
Israil buni bilip yetsun!
Séning qebihlikingning köplüki tüpeylidin,
Zor neprite bolghini tüpeylidin,
Peyghember «exmeq», rohqa tewe bolghuchi «sarang» dep hésablinidu..
⁸ Peyghember bolsa Efraim üstige Xudayim bilen bille turghan közetichidur;
Biraq uninggha barliq yollirida qiltaqlar qoyulghan,
Xudasining öyidimu nepret uni kütmekte..
⁹ Gibéahning künliridikidek ular özlirini chongqur bulghighan,
U ularning qebihlikini ésigе keltüridu,
Ularning gunahlrini jazalaydu..

¹⁰ — Chöl-bayawanda üzüм uchrар qalghandek, Men sen Israilni tapqan;
Enjür derixide tunji pishqan méwini körgendek, ata-bowiliringlarni yaxshi körgenmen;
Andin ular «Baal-Péor»ni izdep bardi,
Özlirini ashu nomusluq nersige béghishlidi,
Ular özlirining «söygüchisi»ge oxshash yirginchlik boldi..

¹¹ Efraimning bolsa, shan-sheripi qushtek uchup kétidu
— Xuddi tughulush bolup baqmighandek,
Hamile bolup baqmighandek,
Boyida apiride bolush bolup baqmighandek!.

¹² Hetta ular perzentlirini chong qilghan bolsimu,
Men lékin ularni birini qaldurmay juda qilimen;
Berheq, ulardin ayrilip ketkinimdin kéyin, ularning haligha way!

¹³ Men körginimde, Efraimning ehwali chimenzarda tiklengen bir «Tur shehiri»dek idi;
Biraq Efraim balilirini qetl qilghuchigha chiqirip béridu..

¹⁴ Ulargha bergin, i Perwerdigar — zadi néme bergining түзүк? — Ulargha bala chüshüp kети-

9:6 «Andin Mémfis shehiri ularni kömüp qoyidu» — Mémfis shehiri yoghan, heywetlik yer bolghanliqı üçhün dangqi chiqqan. «Ularning qedirlik kümüş buyumlrini bolsa, chaqqaqlar igiliwalidu; ularning chédirlirini yantaq-tikenler basidu» — bu ayyette «qedirlik kümüş buyumlrini» we «chédirliri» bolsa kümüş bilen hellengen butlar, shundaqla shu butlarga «makan bolghan» chédirlar közde tutulushi mumkin.

9:7 «Emdi hésablashish künliri keldi» — «hésablashish künliri» ibranıy tilida «yoqlash künliri».

9:8 «Peyghember bolsa Efraim üstige Xudayim bilen bille turghan közetichidur; ... Xudasining öyidimu nepret uni kütmekte» — heqiqiy peyghemberning dühmenliri (kahinlar we saxta peyghenberler bolsa kérek) hetta Xudaning ibadetxanisidimu uni qestlimekchi boluwatatti.

9:9 «Gibéahning künliridikidek ular özlirini chongqur bulghighan,...» — Gibéah shehiride bechchiwazliq hem qatilliq yüz bergen, Israilni nahayiti shermendichilikte qaldurghan («Hak.» 17-19-bablar).

9:10 «Andin ular «Baal-Péor»ni izdep bardi» — «Baal-Péor» dégen but we bu butqa munasiwetlik nomussizliq «Chöl.» 25-babta xatirlengen. Démisekmu, bu ishlar Israil chöl-bayawanda yürgen waqıtta yüz bergen. «Özlirini ashu nomusluq nersige béghishlidi, ular özlirining «söygüchisi»ge oxshash yirginchlik boldi» — démek, ular özliri choquqghan yirginchlik butqa oxshash boldi.

—Bashqa birxil terjimisi «...öz söyginige oxshash yirginchlik boldi».

9:10 Chöl. 25:3; Zeb. 106:28

9:11 «Efraimning bolsa, shan-sheripi qushtek uchup kétidu» — «Efraimning shan-sheripi» ularning pexri bolghan ewlad-perzentini körsitidu. Xuda ularni agahlاندuriduki, ewlad-perzentinglar mewjut bolup baqmighandek bolisiler (12-ayetnimu köring).

9:13 «Men körginimde, Efraimning ehwali chimenzarda tiklengen bir «Tur shehiri»dek idi» — «Tur» Liwangha jaylashqan küchlük we musthekem port-dölet idi. Bashqa töt xil terjimisi bar. Ibranıy tilini chüshinish tes.

dighan baliyatqu, quruq emcheklarni bergin!..

¹⁵ Ularning barliq rezillikini Gilgaldin tapqili bolidu;

Chünki Men shu yerde ulardin nepretlendim;

Ularning qilmishlirining rezilliki tüpeylidin,

Ular ni öyümdin heydiwétimen;

Men ularni yene söymeymen;

Ularning emirlirining hemmisi tersaliq qilidu..

¹⁶ Efraim emdi uruwétildi;

Ularning yiltizi qaghjirap ketti, ular héch méwe bermeydu;

Hetta ular méwe bersimu,

Baliyatqusining söyümlük méwilirini öltürüwétimen..

¹⁷ Méning Xudayim ularni chetke qaqtı,

Chünki ular uninggha qulaq salmidi;

Ular eller arisida sersan bolidu.

Perwerdigarni izdesh waqti keldi!

10¹ Israil baraqsan bir üzüm télidur;

U özi üçün méwe chiqiridu;

Méwisi köpeygenséri u qurbangahlarnimu köpeytken;

Zéminining ésilqidin ular «ésil» but tüwrüklirini yasidi..

² Ularning köngli ala;

Ularning gunahkarliqi hazir ashkarilininidu;

U ularning qurbangahlirini chéqip ghulitidu,

Ularning but tüwrüklirini buzuwétidu.

³ Chünki ular pat arida: «Bizde padishah yoq, chünki Perwerdigardin qorqmiduq;

Padishahimiz bar bolsimu, u bizge néme qilip béridu?» — deydighan bolidu..

⁴ Ular geplerni qiliwéridu, ehdini tüzüp qoyup yalghandin qesem ichidu;

Shunga ular arisidiki dewalishishlar étizdiki chöneklerge shumbuya ünüp ketkendek bolidu..

⁵ Samariyede turuwatqanlar «Beyt-Awen»ning moziyi üçün ghem-endishige chüshidu;

«Beyt-Awen»dikiler derweqe uning üstige matem tutidu,

Uning «butperes kahin»lirimu uning üçün shundaq qilidu;

Ular «Beyt-Awen»ning «shan-sheripi» üçün azablinidu,

9:14 «Ulargha bala chüshüp kétidighan baliyatqu, quruq emcheklarni bergin!» — peyghemberning bu duasi belkim ularni balilarning qetl qilinishi azabini körmisun, dégeni bildüridu.

9:14 Luqa 23:29

9:15 «Ularning barliq rezillikini Gilgaldin tapqili bolidu» — «Gilgal» ularning ikkinchi chong butperes tawapgahi idi.

9:15 Yesh. 1:23; Hosh. 4:15; 12:12

9:16 «Ularning Efraimning yiltizi qaghjirap ketti, hetta ular méwe bersimu» — mushu yerde balilarni körsitidu. Ayetning ikkinchi qismini körüng.

10:1 «Méwisi köpeygenséri u Israil qurbangahlarnimu köpeytken; zéminining ésilqidin ular «ésil» but tüwrüklirini yasidi» — démisekmü, bu qurbangahlar we tüwrükler butlarga atalghanidi. Bashqa birxl terjimisi: «U (Xuda) Israilning méwisini köpeytishi bilen, Israil qurbangahliridiki but tüwrükler köpeydi; U (Xuda) Öz zéminigha yaxshiliqni köpeytishi bilen, u (Israil) butlarga atalghan tüwrüklarni téximu yaxshi qildi».

10:1 Hosh. 8:11

10:3 «... ular pat arida: «Bizde padishah yoq, chünki Perwerdigardin qorqmiduq; padishahimiz bar bolsimu, u bizge néme qilip béridu?» — deydighan bolidu» — bu bésharet Israilning sürgün qilinghaindin kéyin néme deydighanliqini körsitidu.

10:3 Hosh. 3:4

10:4 «Shunga ular arisidiki dewalishishlar étizdiki chöneklerge shumbuya ünüp ketkendek bolidu» — bashqa birxl terjimisi: «Shunga ularning béshigha chüshken jazarlar étizdiki chöneklerge shumbuya ünüp ketkendek bolidu».

Chünki u sürgün qilindi!

⁶ Berheq, shu nerse «Jédelxor padishah» üçün hediye qilinip, Asuriyege kötürölüp kétildidu; Efraim iza-ahametke qalidu, Israil öz «eqli»din xijil bolidu..

⁷ Samariyening bolsa, padishahi déngiz dolqunliri üstidiki xeshektek yoqilip ketti;

⁸ «Awen»diki «yuqiri jaylar», yeni «Israilning gunahi» bitchit qilnidu;

Qurbangahlirini tiken-jighanlar basidu;

Ular taghlargha: «Üstimizni yépinglar!», dönglüklerge: «Üstimizge örölüp chühünglar!» — deydu..

⁹ — I Israil, Gibéahning künliridin boshlap sen gunah qilip kelding;

Ishlar shu péti turiwerdi;

Rezillikning baliliri üstige qilinghan jeng ularni Gibéahta bésiwetmidimu?..

¹⁰ Men xalighinimda ularni jazalaymen;

Ular ikki gunahi tüpeylidin esirge chühühshke toghra kelgende,

Yat qowmlar ulargha hujum qilishqa yighilidu..

¹¹ Efraim bolsa köndürülgen bir inektur,

U xaman tépishke amraq;

Men uning chirayliq gedinini uprashtin ayap keldim;

Biraq hazir uninggha boyunturuq sélip heydeymen;

Yehuda yer heydisun!

Yaqup özi üçün yerni tirnilishi kérek..

¹² Özünglarga heqqaniyliq bilen téringlar,

Méhir-muhebbet ichide hosul alisiler;

Boz yéringlarni chanap échinglar;

Chünki Perwerdigarni izdesh waqti keldi,

— Ta U üstünglarga heqqaniyliqni yaghdurghuche!.

¹³ Biraq siler rezillikni aghdurdunglar,

10:5 «Samariyede turuwatqanlar «Beyt-Awen»ning moziyi üçün ghem-endishige chüshidu,... ular «Beyt-Awen»ning «shan-sheripi» üçün azablinidu» — «Beyt-Awen»ning «shan-sherepi», yeni mozay sheklidiki but bolsa, kinayilik gep, elwette. Oqurmenlarning éside boliduki, «Beyt-Awen» dégen sözning özi kinayilik geptur (menisi: «Yoq birnerse»ning öyi). «Samariyede turuwatqanlar «Beyt-Awen»ning moziyi üçün ghem-endishige chüshidu,...» — bashqa birhil terjimisi «Ular «Samariyede turghuqi» we «Beyt-Awen»ning moziyi üçün ghem-endishige chüshidu,...». Mushu terjimisi toghra bolsa, «Samariyede turghuchi» kinayilik gep bolup, Samariyedikiler choqunghan butni körsitidu.

10:6 «shu nerse «Jédelxor padishah» üçün hediye qilinip» — «Jédelxor padishah» Asuriye padishahini démekchi. Yuqiriqi 5:13-ayettiki izahatni körüng.

10:8 ««Awen»diki «yuqiri jaylar», yeni «Israilning gunahi» bitchit qilnidu» — «Awen» («yoq nerse») yeni «Beyt-Awen». «Yuqiri jaylar» — butpereslik qilidighan mexsus jaylar. «Israilning gunahi» — ular choqunghan butni körsetse kérek.

10:8 Yesh. 2:19; Luqa 23:30; Weh. 6:16; 9:6

10:9 «— I Israil, Gibéahning künliridin boshlap sen gunah qilip kelding; ... rezillikning baliliri üstige qilinghan jeng ularni Gibéahta bésiwetmidimu?» — Gibéah shahirida bolghan rezil weqe (bechchiwazliq hem qatilliq) «Hak.» 17-19-bablarda xatirilengen. Bu ayetke qarighanda bu gunah shu künlardin tartip Israildin ayrilmighan. Shu weqe bolghandin kéyin, Gibéahdikiler towa qilmidi, shuning bilen Israilning bashqa qebililiri ulargha qarshi jeng qilip ularni bitchit qilghan. Bésharetke qarighanda, bundaq bir jeng yene élip bérilishi kérek; lékin bu qétim pütkül Israilgha qarshi shundaq bir jeng bolidu.

10:9 Hosh. 9:9

10:10 «Ular ikki gunahi tüpeylidin esirge chühühshke toghra kelgende» — «ikki gunahi» néme ikenlik toghruluq alimlarning herxil pereziliri bar. Israilning ikki jay (Beyt-El we Dan)da chong butni yasighanliqini körsitishi mumkin («1Pad.» 12-bab). Bu ayetning bashqa xil terjimiliri bar.

10:11 «Efraim bolsa köndürülgen bir inektur, u xaman tépishke amraq; Men uning chirayliq gedinini uprashtin ayap keldim; biraq hazir uninggha boyunturuq sélip heydeymen; Yehuda yer heydisun! Yaqup özi üçün yerni tirnilishi kérek» — déhqan özining amraq inikini (Xuda déhqan, Israil inek) téxi éghir emgekke salmighan, peqet xaman tépishke salghan (xaman tépish yénik ish hem tépilgen danlardan yéyeleydighanliqi üçün inek uninggha amraq, elwette). Biraq inek jayil bolup ketkechke (4:16ni körüng) hazir qattiq emgek künliri keldi: 12-ayet boyiche, Yehuda we Israil Xuda üçün «yer heydimise» (towa qilish jeryanidiki japaliq yolgha kirmise), ular belki Asuriye yaki Babil üçün qattiq emgek qilidighan bolidu.

10:12 Yer. 4:3

Qebihlik hosulini ordunglar,
Yalghanchiliqning méwisini yédinglar;
Chünki sen öz yolunggha, yeni baturliringning köplükige ishinip tayanding;
¹⁴ Qowmliring arisida chuqan-süren kötürüldü;
Shalman jeng künide Beyt-Arbelni berbat qilghandek,
Barliq qorghanoliring berbat qilinidu;
(shu küni Beyt-Arbeldiki ana-balilar tengla pare-pare qiliwétilmigenmu?) —
¹⁵ Emdi uchigha chiqqan rezilliking tüpeylidin,
Oxshash bir kün séning béshinggha chüshürüldü, i Beyt-El!
Tang seherdila Israilning padishahi pütünley üzüp tashlinidu..

Israil, söyümlük balam! Séni qandaqmu tashlap qoyimen?

11 ¹ Israil bala chéghida, Men uni söydüm,
Shuning bilen oghlumni Misirdin chiqishqa chaqirdim..
² Biraq ular xelqimni chaqiriwidi,
Ular derhal huzurumdin chiqip ketti;
Ular «Baal»larga qurbanliq qilishqa bashlidi,
Oyma mebudlarga isriq saldi..
³ Efraimgha méngishni ögetküchi Özüm idim,
Uning qolini tutup we yölep —
Biraq özini saqaytquchining Men ikenlikimni ular bilmidi.
⁴ Men adimetchilikning köyünüş rishtiliri bilen,
Söyüning tarliri bilen ularning könglini tartiwaldim;
Men ulargha xuddi éngikidin boyunturuqni éliwetküchi birsidedek bolghanmen,
Égilip Özüm ularni ozuqlandurghanmen.
⁵ Ular Misirgha qaytidighan bolmamdu?
Asuriyelik derweqe ularning padishahi bolidighan emesmu?
— Chünki ular yénimgha qaytishni ret qildi!
⁶ Qilich uning sheherliride heryan oynitilidu;
Derwazisidiki tömür baldaqlarni weyran qilip yep kétidu;
Bu öz eqillirining kasapitidur!
⁷ Berheq, Méning xelqim Mendin chetlep kétishke meptun boldi;
Ular Hemmidin Aliy Bolghuchigha nida qilip chaqirsimu,

10:14 «Shalman jeng künide beyt-arbelni berbat qilghandek,...» — «Shalman» belkim Asuriye padishahi «Shalmanezzer III» yaki «Shalmanezzer V»ni, «Beyt-Arbel» belkim Galiliyediki «Arbela»ni körsitishi mumkin. Tarixiy tepsilatlar hazir bizge namelum, biraq Israilgha bolghan agah nahayiti éniqtur.

10:15 «Oxshash bir kün séning béshinggha chüshürüldü, i Beyt-El!» — démek, ularning «Beyt-El»de qilghan rezillikliri öz béshigha «Beyt-Arbel»dikidek bir künni chüshürüldü. «Tang seherdila Israilning padishahi pütünley üzüp tashlinidu» — «tang seherdila» — démek, «jeng béshidila» (jeng adette seherde bashlinatti); yaki bolmisa «bek tézla» dégen menide.

11:1 Mat. 2:15

11:2 «Biraq ular xelqimni chaqiriwidi, ular derhal huzurumdin chiqip ketti...» — «ular» — butpereslerni yaki Israil Misirdin chiqqanda uchrichan «Moab»dikilerni we yaki Qanaangha kirgendin kéyin uchrashqan Qanaandikilerni körsitishi mumkin.

—Ayet üstidiki ikki bashqa qozqarash ipadileydighan bashqa ikki terjimisi bar: (1) «Ular (peyghemberler) ularni chaqirghanséri, ular (Israil) özlirini ularin (peyghemberlerdin) néri qildi»; (2) «Men (Xuda) ularni chaqirghanséri, ular özlirini huzurumdin néri qildi». Axirqi terjime miladiyedin ilgerigi 3-esirdiki «Séptuagint» (LXX) grék terjimisige egishidu.

11:5 «Ular Misirgha qaytidighan bolmamdu? Asuriyelik derweqe ularning padishahi bolidighan emesmu?» — Israil Misir we Asuriyedin yadrem izdep ularning yénigha «chiqti». Emdi bu ayette tilgha élinghan ularning «chiqish»i yaki «qaytish»i (1- we 2-ayetni köring) bolsa qachqun musapir süpitide (Misirgha) yaki esir süpitide (Asuriyeye) bolidu.

11:7 «Ular...» — belkim peyghemberlerni körsitidu.

Lékin héchkim ularni kôtürmeydu.

⁸ Men qandaqmu séni tashlap qoyimen, i Efraim?
Men qandaqmu séni düshmenge tapshurimen, i Israil?!
Qandaqmu séni Admah shehiridek qilimen?!

Séni qandaqmu Zeboim shehiridek bir terep qilimen?!

Qelbim ich-baghrimda qaynap kétiwatidu,

Méning barliq rehimdilliqim qozghiliwatidu!..

⁹ Ghezipping qehrini yügüzmeymen,
Ikkinchi yene Efraimni yoqatmaymen;
Chünki Men insan emes, Tengridurmen,
— Yeni arangda bolghan pak-muqeddes Bolghuchidurmen;
Men derghezep bilen kelmeymen..

¹⁰ Ular Perwerdigarning keynidin mangidu;
U shirdek hörkireydu;
U hörkirigende, emdi baliliri gherbtin titrigen halda kélidu;

¹¹ Ular Misirdin qushtek,
Asuriye zéminidin paxtektek titrigen halda chiqip kélidu;
Shuning bilen ularni öz öylirige makanlashturimen, — deydu Perwerdigar..

Ötken ishlarni eslep sawaq élinglar!

12¹ Efraim Méni yalghan gepliri bilen kömwétidu;
Yehudamu Tengrige, yeni ishenchlik, Pak-Muqeddes Bolghuchigha tuturuqsiz boldi.

Efraimning yéginini shamaldur,
U sherq shamilini qoghlap yürüdu;
U künlep yalghanchiliq, zulum-zorluqni köpeytmekte;
Ular Asuriye bilen ehde tüzidu,
Shuningdek Misirgha may «soghiliri» kôtürüp apirilidu..

² Perwerdigarning Yehuda bilenmu bir dewasi bar;
U Yaqupni yolliri boyiche jazalaydu;
Uning qilmishlirini öz üstige qayturidu.

³ U baliyatquda turup akisini tapinidin tutuwalghan,

11:8 «Qandaqmu séni Admah shehiridek qilimen?! Séni qandaqmu Zeboim shehiridek bir terep qilimen?!» — «Admah» we «Zeboim» dégen sheherler éghir gunahliri tüpeylidin Sodom we Gomorra bilen teng asmandin yaghqan ot-güngürt teripidin pütünley halak boldi.

11:8 Yar. 19:24

11:9 «... Men derghezep bilen kelmeymen» — bashqa birxil terjimisi: «... Men sheherge (jazalashqa) kirmeymen.

11:11 «Ular Misirdin qushtek, Asuriye zéminidin paxtektek titrigen halda chiqip kélidu; shuning bilen ularni öz öylirige makanlashturimen» — Israil (Efraim)dikilerdin beziler awwal Yehudadin panah tapqan, andin kéyin Yehuda bilen teng Babil impériyesige sürgün bolghan. Andin ular bilen teng Qanaangha (Pelestinge) qaytip kelgen — ajizliqta, «titrigen halda» qaytip kelgen («2Tar.» 9:1-3, «Ezra» 1-2-bab).

12:1 «Yehudamu Tengrige, yeni ishenchlik, Pak-Muqeddes Bolghuchigha tuturuqsiz boldi» — bashqa birxil terjimisi: «Yehuda yenila Xuda bilen bille hökümdarlik qilidu, u Pak-Muqeddes Bolghuchigha sadiqtur». Bizningche 12-bab, 2-ayetke qarighanda bu xil terjimisi qet'iy mumkin emes. «Efraimning yéginini shamaldur, u sherq shamilini qoghlap yürüdu» — démek, Efraim gépi tuturuqsiz, «shamalgha baqquchi» el idi. «Shuningdek Misirgha may «soghiliri» kôtürüp apirilidu» — bu «may» shübbhisizki, Misirning yordimini élish üçün ewetilgen.

Öz küchi bilen Xuda bilen élishqan;..

⁴ U berheq Perishte bilen éliship, ghelibe qildi;

U yighlidi, Uninggha dua-tilawet qildi;

Xuda uni Beyt-Elde tépiwaldi,

We shu yerde bizge söz qildi;..

⁵ — Yeni Perwerdigar, samawi qoshunlarning Serdari bolghan Xuda,

— «Perwerdigar» bolsa Uning xatire namidur!.

⁶ Shunga sen, Xudaying arqiliq, Uning yénigha qayt;

Méhribanliq we adaletni qolungdin berme,

Xudayinggha ümid baghlap, Uni izchil kütkin.

Aldamchi sodiger

⁷ Mana bu sodiger! Uning qolida aldamchiliq tarazisi bar;

U bozek qilishqa amraqtur..

⁸ Efraim: «Men derweqe béyidim,

Özümgé köp bayliqlarni toplidim;

Biraq ular barliq ejirlirimde mendin héch gunahiy qebihlikni tapalmaydu!» — deydu..

⁹ Biraq Misir zéminidin tartip Men Perwerdigar séning Xudaying bolghanmen,

Men séni yene «kepiler héyti»dikidek chédirlarda turghuzimen!..

12:3 «U baliyatquda turup akisini tapinidin tutuwalghan,...» — oqurmenlarning éside barki, «Yaqup» dégen isimning menisi eslide: «U (Xuda) tapiningda bolsun» (démek, u Sen (Xuda) bilen bille bolsun); biraq Yaqup peyghemberge shu isimning qoyulushining sewebi: — (1) u akisining tapinini tutqan (tughulghanda); (2) bu isimning «aldamchi» dégen köchme menisi bar; u kéyinki künlerde akisini ikki qétim «rohiy miras»tin aldap qoyghan («Yar.» 25-bab).

—Axirda u bu aldamchiliqtin towa qilip, akisidin epu sorighan («Yar.» 33-babnimu körüng).

12:3 Yar. 25:26; 35:9,10

12:4 «Xuda uni Beyt-Elde tépiwaldi» — ibranij tilida «U uni Beyt-Elde tépiwaldi». Shunga bashqa bir xil terjimisi: «U (Yaqup) Uni (Xudani) tépiwaldi». «U berheq Perishte bilen éliship, ghelibe qildi; u yighlidi, Uninggha dua-tilawet qildi; Xuda uni Beyt-Elde tépiwaldi, we shu yerde bizge söz qildi;» — bu tarixiy weqelarning ehmiyiti belkim: (1) Yaqup esli bir aldamchi; (2) biraq u étiqad arqiliq Xudaning Perishtisidin bext-beriketke we Xudaning iltipatigha érishken; (3) kéyin u bashqiche bir adem, étiqadliq, shepsetlik bolup chiqti (Israil dep ataldi). (4) Xuda esli bu ishlarni «Beyt-El»de (Yaqupni chارقirghan waqtida) bashlighan, Yaqupqa, shundaqla ewladlirigha bext ata qilidighan wedilerni qilghan; (5) shunga Israil «Beyt-El»ning heqiqiy ehmiyitini eslishi kérek; (6) ular bu ishlardin sawaq alsunki, «Xuda ménimu (Yaqupqa oxshash) yaman aldamchiliqtin durus, étiqadliq ademge özgerteleydu»; (7) «shunga Xudaning küchige tayinip Uninggha qaytishim kérek».

—Weqeler «Yar.» 25-32-bablarda xatirilengen. Bashqa birnechche xil terjimiler uchrishi mumkin.

12:4 Yar. 28:12, 19; 35:7, 14, 15

12:5 «— Yeni Perwerdigar, samawi qoshunlarning Serdari bolghan Xuda, — «Perwerdigar» bolsa Uning xatire namidur!» — oqurmenlarning éside barki, Yaqup özi bilen élishqan Perishtining namini sorighan. Shu chaghda u namini uninggha éytmişgan. Kéyin Xuda bu namning «Yahweh» (terjimimizde, «Perwerdigar» déyilidu) ikenlikini Musa peyghemberge ayan qilip chüshendürgen (Yahweh — «Özgermes», «Ezeldin Bar Bolghuchi», «Ehdisige herdaim sadiq Bolghuchi» dégen menilerni öz ichige alidu). Shunga bu nam Israilgha ümid bérishi kérek idi.

12:7 «Mana bu sodiger!» — «sodiger» ibranij tilida «Qanaan» yaki «Qanaanliq» dégenlik bolidu. Démek, Efraim bir tereptin esli özi aldidin heydiwetken butperes Qanaanliqlargha oxshap qalghan; yene bir tereptin u «Yaqup»ning eslidiki «aldamchi» xaraktérida bolup, héch özgertilmigendur.

12:8 «ular... mendin gunahiy qebihlikni tapalmaydu» — «gunahiy qebihlik» — démek, mende «qebihlikler bar, biraq éghir emes, «gunah emes»» dégen küllilik gep. «Men anche yaman adem emesmen» deyidighan pozitsiyiler бүгүнге qeder hemmimizge tonushtur.

12:9 «Biraq Misir zéminidin tartip men Perwerdigar séning Xudaying bolghanmen, Men séni yene «kepiler héyti»dikidek chédirlarda turghuzimen!» — ««kepiler héyti»dikidek» ibranij tilida «héyttiki künlerdikidek».

—«Chédirlarda turush» tilgha élinghandin kéyin shühhisizki, «kepiler héyti»ni körsetse kérek.

—Israil «Misirdin chiqish»tiki muhim sawaqlarni untughan. «Kepiler héyti» («kepe tikish héyti»)da Israil yette kün öyde emes, belki chédirlarda turushi kérek idi. Héyttiki bu ish ulargha eslidiki ajiz, kembeghel bashlinishini we «Insan peqet nan bilenla yashimaydu, belki Xudaning herbir sözige tayinip yashishi kérek» dégen muhim sawaq toghruluq eslitishi kérek idi.

12:9 Yesh. 43:11

Peyghemberlarning ehmiyiti

- ¹⁰ «Men peyghemberlarga söz qilghanmen,
Alamet körünüşlerni köpeytkenmen,
Shundaqla peyghemberler arqiliq temsillerni körsetkenmen.
¹¹ Giléad qebihmu? Ular berheq peqet yarimaslardur!
Ular Gilgald torpaqlarni qurbanliq qilidu;
Ularning qurbangahliri derweqe étiz qirliridiki tash döwiliridek köptur!..
¹² (Yaqup Suriyege qéchip ketti,
Shu yerde Israil xotun élish üçün ishligen;
Berheq, xotun élish üçün u qoylarni baqqanidi)..
¹³ Perwerdigar yene peyghember arqiliq Israilni Misirdin chiqirip qutquzghan,
Peyghember arqiliq uningdin xewermu alghan..
¹⁴ Efraim Xudaning qehrini intayin qattiq qozghighan;
Uning Rebbi u tökken qan qerzni uning gedinige artidu,
Shermendilik-ahanetini öz bëshigha qayturidu.

«Men séni halak qilimen, i Israil!» — axirqi agahlandurush

- 13** ¹ Burun Efraim söz qilghanda, kishiler hörmetlep titrep kétetti;
U Israil qebililiri arisida kötürülgen;
Biraq u Baal arqiliq gunah qilip öldi..
² Ular hazir gunahning üstige gunah sadir qilmaqta!
Özlerine kümüshliridin quyma mebudlarni,
Öz eqli oylap chiqqan butlarni yasidi;
Bularning hemmisi hünerwenning ejri, xalas;
Bu kishiler toghruluq: «Hey, insan qurbanliqini qilghuchilar, mozaylarni söyüp qoyunglar!»
déyilidu..

12:11 «Giléad qebihmu? Ular berheq peqet yarimaslardur!» — mushu ayyette «qebih» we «yarimas» dégen sözler bir-birige oxshaydaydighan sözlerdur. «Ular Gilgald torpaqlarni qurbanliq qilidu; ularning qurbangahliri derweqe étiz qirliridiki tash döwiliridek köptur!» — Hoshiya «Gilgal» («döwe», «deste», dégen menide) dégen yer nami bilen söz oyuni qilidu — ular heqiqeten ismi-jismigha layiqtur. Hemme yéride köpligen qurbangahlirining bolushi bilen, Gilgal derweqe «étizdiki tash döwiler»dek bir jay, xalas.

—Ayetning bashqa xil terjilirimu bar.

12:11 Hosh. 4:15; 6:8; 9:15

12:12 Yar. 28:5; 29:20, 28

12:13 «Perwerdigar yene peyghember arqiliq Israilni Misirdin chiqirip qutquzghan, peyghember arqiliq uningdin xewermu alghan» — mushu ishlar (12-14-ayet) ispatlayduki, Efraim ejdadi bolghan Yaqupni heddidin ziyade izzetligen. Ularning temenna qoyghan «büyük ejdad»i Yaqupning ailisidikiliri (Israil) peyghembersiz qalghan bolsa (démek, ularla Xudaning Rohining yétekchiliki bolmighan bolsa) u chöl-bayawanda yürüwatqan nahayiti bir «qachqun» yaki hetta Misirdin chiqmighan bir «ishlemchi» bolatti, xalas. U hergiz ulugh bir el bolup chiqmaytti. Biraq hazirqi Israil (bolupmu Efraim qebilisi) Xuda ewetken peyghemberler (Amos, Hoshiya, Yeshaya, Mikah)ni ret qilip, Xudani intayin ghezeplenduridu. Israilning mewjudluqi we hayatining her jehetliri ularning Xuda bilen bolghan rohiy munasiwitege baghliq idi. Israilning peyghemberliri bu ishni xelqning köz aldida körsitidu; peyghemberlerni sel chaghlash Xudaning Özini sel chaghlighan bilen barawerdur.

—Yaqup özi axirida peyghember bolghan, elwette («Yar.» 48-49 bablarni körüng).

13:1 «Burun Efraim söz qilghanda...» — «Efraim» qebilining ejdadi bolghan Efraimni emes, belki qebilining awwalqi tarixini körsitidu. Musa peyghemberdin kéyin, Israilgha yétekligüchi bolghan Yeshua peyghember Efraimliq idi.

13:2 «Bu kishiler toghruluq: «Hey, insan qurbanliqini qilghuchilar, mozaylarni söyüp qoyunglar!» déyilidu» — bashqa bir terjimisi: «U kishiler toghruluq: «Mana, qurbanliq qilghuchi ademler mozaylarni söyüp qoyuwatidu!» — déyilidu» — yaki bashqilar. Biraq ibraniy tilini chüshinish tes bolghini bilen, tilshunaslarning yéqinqi tetqiqatliri boyiche, bu ayet derweqe «insan qurbanliq»ni körsitishi mumkin.

13:2 Hosh. 8:6

«Hoshiya»

³ Shunga ular seherdiki bir parche buluttek,
Tézdin ghayip bolidighan tang seherdiki shebnemdek,
Xamandin qara quyunda uchqan paxaldek,
Tünglüktn chiqqan is-tütektek tézdin yoqap kétidu.

⁴ Biraq Misir zéminidin tartip Men Perwerdigar séning Xudaying bolghanmen;
Sen Mendin bashqa héch Ilahni bilmeydighan bolisen;
Mendin bashqa qutquzghuchi yoqtur..

⁵ Men chöl-bayawanda, qurghaqchiliqning zéminida sen bilen tonushtum;

⁶ Ular ozuqlandurulup, toyunghan,
Toyunghandin kéyin könglide tekebburliship ketken;
Shunga ular Méni untughan..

⁷ Emdi Men ulargha shirdek bolimen;
Yilpizdek ularni yol boyida paylap kütimen;

⁸ Küchükliridin mehrum bolghan éyiqtek Men ulargha uchrap,
Yürek chawisini titiwétimen;
Ularni chishi shirdek neq meydanda yewétimen;
Daladiki haywanlar ularni yirtiwétidu.

⁹ Séning halakiting, i Israil, del Manga qarshi chiqqanliqning,
Yeni Yardemchingge qarshi chiqqanliqningdin ibarettur.

¹⁰ Emdi barliq sheherliringde sanga qutquzghuchi bolidighan padishahing qéni?
Séning soraqchi-hakimliring qéni?

Sen bular toghruluq: «Manga padishah we shahzadilarni teqdim qilghaysen!» dep tiligen emesmu? —

¹¹ Men ghezipim bilen sanga padishahni teqdim qilghanmen,
Emdi uni ghezipim bilen élip tashlidim..

¹² Efraimning qebihliki ching orap-qachilanghan;
Uning gunahi jughlinip saqlanghan;

¹³ Tolghaq basqan ayalning azabliri uninggha chüshidu;
U eqilsiz bir oghuldur;

Chünki baliyatquning aghzi échilghanda, u hazir bolmighan!.

¹⁴ Men bedel tölep ularni tehtisaraning küchidin qutuldurimen;
Ulargha hemjemet bolup ölümün qutquzimen;
Ey, ölüm, séning wabaliring qéni?!
Ey, tehtisara, séning halaketliring qéni?!

13:4 2Sam. 22:32; Zeb. 18:31; Yesh. 43:11; Hosh. 12:10

13:6 Qan. 32:15; Hosh. 8:14

13:11 «Men ghezipim bilen sanga padishahni teqdim qilghanmen, emdi uni ghezipim bilen élip tashlidim» — Israil Qanaan zéminini igilwalghandin tartip, Xuda ulargha yétekchilik we sotchiliq qilidighan «batur hakimlar» yaki «sotchi-qutquzghuchi» dégen ixlasmen baturalarni ayrim-ayrim teminlep bergenidi. Israil Xudaning bu «ayrim-ayrim teqsimati»din narazi bolup, Samuil peyghemberning dewride Xudadin padishah («muqim» sulale tüzümi) tikleshni tiligen. Xuda Samuil peyghember arqiliq ularning telipini: «Manga ishenmeslikke barawer» dep naraziliqini körsitip, andin axirida Israilning birinchi padishahi Saulni tikligen («1Sam.» 8-12-bablar)

13:11 1Sam. 8:5; 15:23; 16:1

13:12 «Efraimning qebihliki ching orap-qachilanghan; uning gunahi jughlinip saqlanghan» — démek, uning barliq qebihlik-gunahliri Xudaning jazalishi üçhün obdan saqlanmaqta.

13:13 «Baliyatquning aghzi échilghanda, u hazir bolmighan!» — yaki «baliyatquning aghzi échilghanda, u chiqmaydu!».

Men buningdin pushayman qilmaymen!..

¹⁵ Efraim qérindashliri arisida «méwilik» bolsimu,
Sherqtin bir shamal chiqidu,
Yeni Perwerdigarning chöl-bayawandin chiqqan bir shamili kélidu;
Efraimning buliqi qurup kétidu, uning su beshi qaghjirap kétidu;
U shamal xezinisidiki barliq nepis qacha-quchilarni bulang-talang qilidu..

¹⁶ Samariyening öz gunahi öz zimmissige qoyulidu;
Chünki u öz Xudasigha boynini qattiq qilghan;
Ular qilich bilen yiqilidu,
Bowaqliri pare-pare qilip chéqiwétilidu,
Hamilidar ayalliri yériwétilidu..

Israilning kelgüsida towa qilishi, qutquzulup eslige keltürülüşü

14 ¹ I Israil, Perwerdigar Xudayingning yénigha ikkilenmey qaytip kel!
Chünki öz qebihlikning bilan putliship yiqilghansen..

² Özünglar bilen bille sözlerni épkélinglar,
Perwerdigarning yénigha qaytinglar;
Uninggha: — «Barliq qebihlikni kechürgeysen,
Shapaet bilen bizni qobul qilghaysen,
Shuning bilen biz Sanga lewirimizdiki «buqa qurbanliqlar»ni tutimiz — denglar..

³ — «Asuriye bizni qutquzmaydu,
Atlarga minmeymiz;
Biz hergiz öz qolimiz yasighinigha: — «Xudayimiz!» démeymiz;
Chünki Sendinla yétim-yésirlar rehim-shepset tapidu»..

13:14 «tehtisara» — ölgenlarning rohliri baridighan jay. «... Ey, ölüm, séning wabaliring qéni?! Ey, tehtisara, séning halaketliring qéni?! Men buningdin pushayman qilmaymen!» — alimlar bu ayet üstide ikki xil pikirde. Beziler mundaq terjime qilidu: — «Men ularni tehtisaraning küchidin qutulduramdimen? Men ularni ölümün qutquzamdimen? Ey, ölüm, wabaliringni chiqar! Ey, tehtisara, halaketliringni chiqar! Men ulargha (Israilgha) héch rehim qilmaymen». Bu terjime aldi-keynidiki ayetlerge maslashqan bolsimu, biz yuqiriqi terjimige qayilmiz. Chünki: (1) ibranii tilida ayetning birinchi jümliside soal yüklimesi yoq, u addiy bir «bayan jümle». (2) Xuda Hoshiya peyghember arqiliq bergen birneche besharetlerde, Israilgha bolghan qattiq eyibini yetküzüshi bilen teng kütülmigen yerdin Israilgha chong ümidlernimu körsitidu (mesilen, 1:9-10, 8:11); (3) Injilda rosul Pawlus bu ayetlerni shundaq chüshendürüp béridu («1Kor.» 15:55-56, «Weh.» 20:13-14ni körüng); (4) tékistning ikkinchi qismining terjimisi: «Men (Özüim) sanga halaket bolimen, i tehtisara!... sanga waba bolimen, i ölüm! Men silerge héch rehim qilmaymen» bolush éhtimalgha bek yéqin.

—Yene mumkinchilik barki, ayetning eng axirqi qismi: «Men Özümni héch ayimaymen!» dégen menide bolidu — démek, Xuda Israilni qutquzush üçün herqandaq bedel töleshke teyyardur.

13:14 Yesh. 25:8; 1Kor. 15:55

13:15 «Efraim qérindashliri arisida «méwilik» bolsimu» — «Efraim» dégen isimning özi «méwilik» dégen menide. Mushu ayyetiki «méwe» perzentlerni körsitidu (14-ayetnimu körüng). «Sherqtin bir shamal chiqidu» — Qanaangha (Pelestinge) nisbeten eng dehishtlik shamal sherq shamilidur. Ularin nabut qilidighan Asuriye qoshuni derweqe sherqtin kélidu.

—«xezinidiki nepis qacha-quchilar» — Efraimdiki «kélishken chokan-qizlar»ni körsitishimu mumkin (16-ayetnimu körüng).

13:16 Hosh. 10:14

14:1 Hosh. 12:7

14:2 «...«buqa qurbanliqlar»ni tutimiz — «buqa qurbanliqlar» Xudagha atap béghishlinidighan «köydürme qurbanliq»lar ichide eng qimmatlik qurbanliq idi. Mushu yerde köchme menide ishletken, elwette. U «lewirimizdiki mol ibadet-mehdiyeni» körsitidu. Bashqa birxil terjimisi: «lewirimizdiki méwini tutimiz».

14:3 «Chünki Sendinla yétim-yésirlar rehim-shepset tapidu» — bu söz Hoshiyaning balilirining öz dadisi bilen bolghan kechürmishini eks ettürgen bolidu.

⁴ — Men ularni «arqigha chékinishliri»din saqaytimen,
Men ularni chin könglümdin xalap söyimen;
Chünki Méning ghezipim uningdin yandi.

⁵ Men Israilgha shebnemdek bolimen;
U niluperdek berq uridu,
Yiltizliri Liwan kédír derixidek yiltiz tartidu;

⁶ Uning bixliri shaxlap yéyilidu,
Uning güzelliki zeytun derixidek,
Puriqi Liwan kédiriningkidek bolidu.

⁷ Xelq qaytip kélip, uning sayisi astida olturidu;
Ular ziraetlerde yashnaydu,
Üzüm télidek chéchekeleydu;
Liwanning sharabliri aghzida qalghandek, éside shérin qalidu.

⁸ Efraim: «Méning butlar bilen yene néme karim!» — deydighan bolidu.
«Men uninggha jawab bérimen, uningdin xewer alimen!
«Men yapyéshil bir qarighaydurmen».
«Séning méweng Mendindur!».

⁹ Kim dana bolup, bu ishlarni chüshiner? Chéchen bolup, bularni biler?
Chünki Perwerdigarning yolliri durustur,
Heqqaniylar ularda mangidu;
Biraq itaetsizler ularda putliship yiqilidu.

14:7 «Liwanning sharabliri aghzida qalghandek, éside shérin qalidu» — ibraniiy tilida: «Uning esletmisi Liwandiki sharabningkidek bolidu».

14:8 «Efraim: «Méning butlar bilen yene néme karim!» — deydighan bolidu» — bashqa birxil terjimisi: «U (Xuda Efraimgha) «I Efraim, Méning butlar bilen néme alaqem bolsun!» — deydu».

14:9 Pend. 10:29

Qoshumche söz

Emdi Hoshiya peyghember бүgün bizge némilerni deydu? U héch bolmighanda bizge töwendikilerni uqturidu: —

(1) Xuda beziler tesewwur qilghandek bizdin tolimu yiraq bolghan bir séhirger emes. Shundaqla U Özi bizge békitken erkinlikke yaki tallash imkaniyetlirimizge dexli qilip bizni «mashina ademler» qatarida kontrol qilidighan Xuda emestur. Eger biz erkinliklirimizni xata yaki qalaymiqan ishletsek, undaq ixlassizliq bir ademni, nikahni, ailini yaki elni halaketke élip baridu.

(2) Xuda méhir-muhebbetni körsitishde U héch bilgüchilerni, héch söyülmigenlerni, söyümlük bolmighanlarni, erzimeslerni söyidu; qisqisi, pütkül dunyadikilerni söyidu; ularni qutquzush üçün herqandaq bedel töleshke teyyar turidu.

(3) U hergizmu «üch burjeklik muhebbet»ning bir burjiki bolushqa yaki «töt künlük nikah»qa razi bolmaydu. Uning üçün nikah yaki bashqa munasiwet bolsun, toluq, sadıq, menggülik muhebbettin bolushi kérekki, uningdin azraqmu kem bolsa hergiz razi bolmaydu.

Hoshiyaning bésharetleri, Israilning kélechiki

(1:11) «**Israil baliliri we Yehuda baliliri birge yighilidu, özlirige birla bashni tikleydu we turghan zémindin chiqidu; chünki «Yizreelning küni» ulughdur!**»

Bu söz we bashqa bésharetlerge qarighanda, «Israil» we «Yehuda» axirqi zamanda yene birleshken birla xelq — «bir bashliq» xelq, «Qutquzghuchi-Mesih»ning yétekchilikide bolghan bir xelq bolidu. Emeliyette «Israil» yaki «Efraim»ning Yehuda bilen birleshtürülüshi alliqachan bashlanghan. Bizningche buningda az dégendimu töt basquch bar: —

(1) Asuriye impériyesi tajawuz qilghinida bezi Israillar Yehudadin panah izdishi mumkin idi («2Tar.» 15:8-15, 30-31 bab, 33:1-9)

(2) Yehuda Babil impériyesige tarqitilip sürgün qilinghinida, shübbhisizki, (70 yil ilgiri Asuriyege sürgün qilinghan) Israil qebililidikiler bilen uchrashqan we birleshtürülgen. Buninggha ispat, Yehudiylar sürgünlüktin Pelestinge qaytip kelgendin kéyin, özlirini köp qétim «Israil» we «on ikki qebile» dep atighan (mesilen, Tewrat «1Tar.» 9:1-3, «Ezra» 1-2-bab, 8:35, «Neh.» 1:6, 7:7, 11:3 qatarliqlar).

(3) Bizningche 1-bab, 10-ayettiki bésharet (töwendiki ayetlerni körüng) kelgüsidiki «jismamiy Israil»ning emelge ashurulushi bolidu. «Jismaniy Israil» déginimiz, Xuda ulargha miras qilghan Qanaan zéminida kelgüside turidighan Israil xelqini körsitidu. Israilning qebililiridin yoqap ketken köp kishilarning zadi kim we qeyerde ikenlikini héchkim bilmigini bilen bir Xuda obdan bilidu.

«Hoshiya»

(1:10) «Biraq Israilning balilirining sani déngizdiki ölçigili yaki sanighili bolmaydighan qumdek köp bolidu; «Siler Méning xelqim emessiler» déyilgen jayda shu emelge ashuruliduki, ulargha: «Siler tirik Tengrining oghulliri!» — déyilidu».

Rosul Pawlus bu sözning Mesihke ishengen «yat eller (Yehudiy emesler) bolghan bizler»ni körsitidighanliqinimu Injilda éytidu: —

«Shuning bilen Özining rehim-shepqtining nishani qilghan, Özi shan-sheripige muyesser bolushqa aldin'ala teyyarlighan «qachilar»da, yeni Özi Yehudiylar arisidinla emes, belki eller arisidinmu chaqirghan bizlerde shan-sheripining cheksizlikini namayan qilish üçün shundaq qilishni xalighan bolsa, buninggha néme bolatti?

Bu xuddi Xudaning Hoshiya peyghember arqiliq éytqinidek: —

«Esli xelqim hésablanmighan xelqni xelqim,

Esli söymigenlerni söygenlirim deymen»;

We yene: — «burun ulargha: «Siler Méning xelqim emessiler» déyilgen jayda,

Kelgüside del shu jayda ulargha «Tirik Xudaning oghulliri!» dégen nam bérilidu».

(Injil, «Rimliqlargha, 9-bab, 23-26 ayet)

Shunga «Kim dana bolup, bu ishlarni chüshiner? Chéchen bolup, bularni biler»...

«Özünglar bilen bille sözlerni épkélinglar, Perwerdigarning yénigha qaytinglar;

Uninggha: «Barliq qebihlikni kechürgeysen,

Shapaet bilen bizni qobul qilghaysen,...

Chünki Sendinla yétim-yésirler rehim-shepset tapidu» — désun!

Shuningdek Xuda bizge: —

«Men ularni «arqigha chékinishliri»din saqaytimen, Men ularni chin könglümdin xalap söyimen; chünki Méning ghezipim uningdin yandi. Men Israilgha shebnemdek bolimen;

U niluperdek berq uridu, yiltizliri Liwan kédir derixidek yiltiz tartidu; uning bixliri shaxlap yéyilidu, uning güzelliki zeytun derixidek, puriqi Liwan kédiriningkidek bolidu» — deydu! (14:9, 2-6).